

Současná rodina a výchova dětí předškolního věku

Zita Sojková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zita SOJKOVÁ**
Osobní číslo: **H118665**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Současná rodina a výchova dětí předškolního věku**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na současnou rodinu (vliv, které působí na rodinu předškolního dítěte v současných podmínkách)
- na součinnost rodiny a mateřské školy
- součástí práce bude výzkumné šetření, kterým bude pomocí dotazníků posouzen přístup rodičů k výchově

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Aldort, Naomi. *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Praha: Práh, 2010.
Delaroche, Patrick; Demková, Markéta. *Rodiče, nebojte se říkat ne*. Praha: Portál, 2000.
Eyr, Linda; Eyr, Richard. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000.
Hauser, Uli; Simonová, Lucie. *Rodiče potřebují hranice*. Praha: Portál, 2012.
Matějček, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 2007.
Matějček, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007.
Matějček, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém*. Praha: Portál, 2007.
Rheinwaldová, Eva. *Rodičovství není pro každého*. Praha: MOTTO, 1993.
Rogge, Jan-Uwe; Babka, Petr. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál, 2005.
Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

ZITA SOJEROVA

Jméno, příjmení studenta

V Brně 14. 2. 2014

Sjzjrova Bata

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřená na současnou rodinu a výchovu dětí předškolního věku. V teoretické části vysvětluje základní pojmy, informuje o současných trendech ve výchově a zabývá se i vlivy nežádoucího působení na současnou výchovu. Praktickou částí je výzkumné šetření, které zjišťuje, jaký výchovný styl převládá v současné rodině. Dále se věnuje zjištění, jestli děti předškolního věku navštěvují zájmové kroužky a jak tráví svůj volný čas.

Klíčová slova:

rodina, výchova, výchovné styly, prostředí, mateřská škola, au pair, zájmové kroužky

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on contemporary family and education of preschool children. In the theoretical part it explains the basic terms, it informs about current trends in education and it also deals with effects of harmful influence on the contemporary education. The practical part is created by research that investigates which style of education prevails in the current family. The bachelor thesis also tries to find out if the preschool children attend school hobby clubs and how they spend their leisure time.

Keywords:

family, education, educational styles, environment, nursery school, au pair, hobby clubs

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Současná rodina a výchova dětí předškolního věku“ vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů a dalších informací a zdrojů uvedených v příloženém seznamu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 10. 4. 2014

.....

Zita Sojková

Poděkování:

Upřímně děkuji panu Mgr. Františku Sýkorovi za vedení a konzultace, za cenné rady a připomínky, které mi pomohly k napsání této bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat mému manželovi Petrovi, synovi Petrovi, sestře Martině, mým rodičům a mé babičce Jaroslavě za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli během celého studia a při zpracování bakalářské práce.

V Brně dne 10. 4. 2014

.....

Zita Sojková

„ Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě a dokonce, bude-li možné, je trochu vést, to je podle mého přesvědčení nejzazší meta, jíž může člověk dosáhnout.“

Franz Kafka

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1.1 DEFINICE RODINY	15
1.2 FUNKCE RODINY	17
1.3 VÝCHOVA A VÝCHOVNÉ STYLY RODINY	21
2 SOUČASNÉ TRENDY VE VÝCHOVĚ	26
2.1 SOUČINNOST MATEŘSKÉ ŠKOLY S RODINOU	27
2.2 AU PAIR.....	28
2.3 ZÁJMOVÉ KROUŽKY	29
3 NEŽÁDOUCÍ VLIVY NA VÝCHOVU	30
3.1 EKONOMICKO-MATERIÁLNÍ VLIV	32
3.2 SOCIÁLNÍ VLIV	33
3.3 PROSTŘEDÍ A JEHO VLIV NA VÝCHOVU	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 METODOLOGIE.....	38
4.1 CÍLE VÝZKUMU A FORMULACE HYPOTÉZ.....	38
4.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	38
4.3 VÝZKUMNÁ OTÁZKA	39
4.3.1 Jaký je přístup rodičů k výchově a který výchovný styl v současné době převládá?	39
4.4 METODY VÝZKUMU.....	39
5 VLASTNÍ VÝZKUM	42
5.1 OBLAST VÝZKUMU	42
5.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ	42
5.3 VYHODNOCENÍ ROZHOVORU S UČITELKOU MŠ.....	52
5.4 DISKUZE.....	52
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	56
SEZNAM OBRÁZKŮ	59
SEZNAM TABULEK.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Každý z nás někam patří, má se kam vrátit a cítí se tam v bezpečí. Takovým místem je rodina - společenství muže, ženy a jejich dětí. Rodina hraje v našem životě nenahraditelnou roli, která je pro každého z nás nejdůležitější. Ať už mluvíme o primární rodině, do které jsme se narodili, nebo o sekundární, kterou si sami dobrovolně zakládáme. S rodinou je velmi úzce spojená výchova. Výchova potkává každého jedince, a to v jakémkoli věku, v jakémkoli prostředí. Výchova se neustále vyvíjí. Rodinu i výchovu si vytváříme sami ve spojení těch nejbližších. Jestliže chceme, aby naše rodina byla šťastná, a aby správně fungovala, musí v ní vládnout láska, úcta a porozumění.

„Člověk se může stát člověkem jen pomocí výchovy. Není ničím, jen tím, čím ho výchova učiní.“ (Immanuel Kant)

Toto téma bakalářské práce jsem si vybrala proto, abych přiblížila současnou problematiku rodiny i výchovy, která je víc než aktuální. Dnešní rodina prochází krizí - méně se zakládají manželství, rodí se čím dál méně dětí, mateřství se odkládá na pozdější dobu, roste rozvodovost rodin a upadá zájem o své děti. To všechno vede k nesprávné výchově. Důsledkem je častější výskyt problémů s výchovou, se kterou souvisí zvláště delikventní chování dětí. Moje bakalářská práce je zaměřená na děti předškolního věku, tedy od 3 do 6, 7 let.

Cílem bakalářské práce je ověření stanovených hypotéz, směřovaných na současnou rodinu. Chtěla bych připomenout, jak je rodina významná v našem životě. Měla by být na prvním místě našeho hodnotového žebříčku. Rovněž nesmíme zapomenout na správnou výchovu, která hraje podstatnou roli v celkovém vývoji dítěte.

V teoretické části budou vysvětleny základní pojmy, jako je rodina, výchova a jim příbuzné termíny. Teoretická část také informuje o soudobých trendech ve výchově zvláště au pair či zájmové kroužky. Je zde zmíněna i podstatná spolupráce rodiny s mateřskou školou. Poslední kapitola teoretické části je věnována nežádoucímu působení na výchovu. Prostor, ve kterém dítě vyrůstá, může určitým způsobem ovlivnit jeho vývoj. Proto by mělo být přirozené a harmonické. Jak řekl Makarenko: *„Učit lze slovy, vychovávat pouze příkladem.“*

Praktická část má za úkol vyhodnotit odpovědi orientované na současnou výchovu, na výchovný styl rodičů a celkový přístup k výchově svých dětí, které vyplývají z dotazníků a rozhovoru s učitelkou mateřské školy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

RODINA JAKO ZÁKLADNÍ SOCIÁLNÍ JEDNOTKA

Manželství a rodina patří k základním pilířům lidského života. Manželství je společenstvím muže a ženy, kteří se dobrovolně rozhodli darovat se z lásky jeden druhému. Podle občanského zákoníku je manželství trvalým svazkem muže a ženy vzniklým způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. (§655)

„Já, N...., odevzdávám se tobě a přijímám tě za manžela/lku. Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím, a že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti. K tomu ať mi pomáhá Bůh. Amen.“

Podle křesťanského slibu, by mělo být toto darování se nezrušitelné a manželská láska by měla přirozeně směřovat k mateřství a otcovství, protože „**rodina je základ státu**.“ Tento výrok je znám po celém světě. Pokud se nad tím zamyslíme, měli bychom k tomuto výroku přidat ještě jedno prosté slovo - úplná. **Úplná rodina**, to je základ státu a vůbec smyslem života.

Na druhou stranu musím zmínit, že v České republice to není vůbec lehké. Naše republika se bohužel zaměřuje pouze na člověka, jako individua a ne na společenství, do kterého patří rodina. Chybí tu podpora rodin, zejména těch mladých. Není se tedy čemu divit, že se čím dál méně zakládají rodiny a plodí děti. Ale pokud se na to podíváme z čistě morálního pohledu, měli bychom mít jasno.

Současný trend v rodině můžeme vidět především v odkládání mateřství. Jak uvádí Sobotková (2007, s. 154 - 155): *„Mateřství starších žen (tzn. pozdní mateřství) není sice žádný nový jev, ale jeho příčiny jsou nyní, na přelomu 20. a 21. století, zcela jiné než před několika málo desítkami let. Počet starších matek (termín označuje ženu rodící po dosažení 35 let) se rok od roku rapidně zvyšuje, proto by bylo žádoucí o psychologii pozdního mateřství vědět více. U nás je tento trend také zřejmý, ale nastupuje oproti západním zemím opožděně. Podle dostupných údajů se počet starších matek u nás pohybuje kolem 6 %. Častější výskyt odkládaného mateřství je mezi vysokoškolsky vzdělanými ženami. Celkově mají tyto ženy méně dětí a častěji zůstávají dobrovolně bezdětné: 19 % žen s univerzitním vzděláním nemá či nechce dítě ve srovnání s 5 % žen s nižším vzděláním (Mareš, 2004). Z obecnějších sociodemografických hledisek je potřeba uvést následující: zvyšuje se vzdělanost a zaměstnanost žen, roste rozmanitost forem rodinného života a existuje kontrola porodnosti.“*

V České republice se vyskytuje i velký nárůst rozvodovosti. Partneři berou rozchod jako možnost, jak vyřešit problémy ve vzájemných vztazích. Zhruba 80 % Čechů si přeje mít stabilní rodinu, a z nich se toho asi opět 80 % nedočká. Bezmála třetina u nás uzavřených sňatků jsou přinejmenším jednoho z nich sňatky druhými. Manželských párů, kde oba partneři prožili už jedno manželství, je 13 %. Je nutno říci, že se zvyšováním počtů rozvodů mění i situace českých dětí. Mnoho z nich žije s matkou a jejím novým manželem, případně s dalším „polonevlastním“ sourozencem, který byl v tomto svazku zplozen. Dítě se přirozeně stýká s otcem a s jeho novou ženou, či s jejich potenciálními dětmi. Obě tyto rodiny přináší dítěti vztah se svými „původními“ rodiči. U dítěte mohou vznikat rozpory a nedorozumění, které nedokáže zvládnout. (Helus 2007)

Vznik manželství a posléze vznik rodiny, povinnosti a práva ve vztahu k vlastnímu dítěti vymezuje **zákon č. 94/1963 Sb. o rodině**. Můžeme v něm najít tyto vyhlášky: Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. (§32, odst. 1), Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. (§ 34, odst. 1)

Dalším významným dokumentem, který se týká rodiny a dětí je **Úmluva OSN o právech dítěte**, který je zveřejněný ve Sbírce zákonů č. 104/1991. V úvodu je konstatováno, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit úlohu ve společnosti. Dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a musí být vychováno v duchu míru, svobody, důstojnosti a rovnosti. Úmluva OSN obsahuje tyto prohlášení: Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. (Čl. 7.1) Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst. (Čl. 16.1)

1.1 Definice rodiny

*„Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradáv-
ných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla
nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočiš-
ného druhu (k tomu ostatně není třeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo
ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat na život. Člověk byl v těch dobách mezi ostatními
velkými živočichy velmi nedokonalým tvorem a jeho mládě přicházelo na svět tak málo
připravené, že pečovat o ně a chránit je v úzkém intimním společenství muže a ženy a pří-
padně dalších blízkých lidí byla prostě životní nutnost, základní podmínka pro jeho přeži-
tí.“ (Matějček 1994, st. 15)*

Už od počátku světa člověk potřeboval někam patřit. Tvořil si tlupy, skupiny, rodo-
vá společenství a to všechno se schylovalo ke vzniku rodiny. Je to „první škola“, kde se
dítě učí navazovat vztahy s ostatními lidmi. Rodina je místo, kam člověk patří, kde se cítí
bezpečně a ví, že se má kam vrátit.

Rodina bývá označována za „*soubor lidí spojených krví, manželstvím (či jinou for-
mou souhlasného vztahu) či adopcí, sdílí základní zodpovědnost za reprodukci a péči
o členy společnosti.*“ (Sekot 2004, st. 161)

Laicky řečeno je rodina místem, kde spolu muž a žena žijí pod jednou střechou,
společně hospodaří a vychovávají své děti. Dítě potřebuje dospělé, kteří mu dávají lásku
a určují hranice. Vztah mezi matkou a otcem je při výchově dítěte rozhodující. Pokud dítě
vyrůstá ve šťastné a uspořádané rodině, má mnohem větší naději na vlastní šťastnou rodinu
než dítě, které vyrůstá v rozvrácených rodinách.

*„Rodinou se rozumí zpravidla malá skupina lidí, která vzniká manželstvím a umož-
ňuje vzájemné soužití mezi oběma manželskými partnery, soužití rodičů a jejich dětí, vztahy
mezi příbuznými a také vztahy mezi rodinou a společností.“ (Střelec 1992, st. 74)*

V dnešní době je bohužel velice těžké vymezit správnou definici rodiny, protože
mizí tradiční pojetí rodiny. Přibývá mnoho soužití bez uzavření manželského svazku.
V důsledku toho se rodí děti mimo legitimní manželství, avšak i tato soužití jsou považo-
vána za rodinu. Myslím si, že pokud spolu žijí nesezdaní partneři a mají spolu dítě, neměli
by s manželstvím otálet. Vždyť v zájmu naší společnosti je „pravá“ rodina. Rodiče jsou ti,

kteří vychovávají a jsou vzorem pro své děti. Už od malička by měli svým dětem ukazovat správný přístup k rodině a vychovávat je podle nejlepšího vědomí a svědomí. Říká se:

„Jací jsou rodiče, takové jsou i děti.“

Rodina je první místo, kde se dítě učí lásce, úctě a respektu. Jak nám říká čtvrté přikázání z Desatera božích přikázání: „*Cti otce svého i matku svou, abys dlouho žil a dobře ti bylo na Zemi.*“ Toto přikázání se netýká pouze úcty dětí k rodičům, ale patří do něj i dobré vztahy mezi různými věkovými kategoriemi, generacemi a vůbec mezi lidmi.

„*Rodičům pak svým že nad stříbro, zlato, perly a kamení dražší býti mají dítky...*“

(J. A. Komenský)

Současná literatura dělí rodinu na rodinu:

- **primární** - do které se rodíme
- **sekundární** - tu vytváříme dobrovolně, když zakládáme vlastní rodinu
- **úplnou** - kde žijí oba rodiče a nejméně jedno dítě
- **neúplnou** - ve které chybí některý z rodičů
- **nukleární, základní** – kde spolu žijí otec, matka a děti
- **rozšířenou, širokou** - do které se navíc zahrnuje i soužití prarodičů a dalších příbuzných; někdy označujeme pojmem příbuzenstvo
- **rekonstruovanou** - ve které se nachází náhradní otec či matka

Na otázku, co znamená pojem „rodina“ je mnoho odlišných odpovědí. Jinou odpověď dostaneme od právníka, jinou nám zodpoví sociolog a jinou zase demograf. A jak by nám odpovědělo dítě? Odpověď shrne do jednoduchých slov - máma a táta. Dítě nám může odpovědět především svým chováním. Dítě nepotřebuje znát přesnou definici rodiny. Jeho přirozenou potřebou je být v harmonickém prostředí, které je citově příznivé a stálé. A takovým prostředím by měla být právě rodina. „*Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu.*“ (Matějček 1994, st. 17)

1.2 Funkce rodiny

„Funkce rodiny jsou většinou chápány jako úkoly, které rodina plní jednak vůči sobě samé, jednak vůči společnosti. Při hledání přesnější hranice mezi tím, co je důležité pro rodinu a co pro společnost, bychom narazili na značné obtíže.“ (Střelec 1992, st. 74)

Každá rodina zastupuje nějakou funkci, která výchovou ovlivňuje existenci všech svých členů, především dětí. Záleží na tom, jak rodina funguje. Rodiče by měli sloužit jako vzor, který by mělo dítě napodobovat. Rodiče by měli dítěti vytyčit určité normy a pravidla, které bude přijímat za své, bude je považovat za správné a v budoucnu je může předávat svým dětem. Jak uvádí Kraus, rodina je významná v předávání hodnot z generace na generaci a je nejdůležitějším socializačním činitelem.

„Rodina představuje významné sociální a výchovné prostředí pro vývoj a rozvoj dítěte, ale podílí se na uspokojování potřeb všech svých členů - dospělých i dětí.“

(Mertin, Gillemová 2010, st. 184)

V každé rodině mimo jiné existuje hodnotový systém rodiny. V něm si rodina určuje, které schopnosti a dovednosti jsou oceňovány, a které se považují za zbytečné. V hodnotovém systému rodiny se odráží celková úroveň obou rodičů. Rodinné prostředí rozvíjí ty kompetence, které považuje za důležité a ty, které nejsou významné, cíleně nerozvíjí. Samozřejmostí je, že na každé dítě může působit stejné rodinné prostředí jinak. Je všeobecně známé, že rodina dává dítěti pocit jistoty a bezpečí. Rodina dítěti poskytuje prostor pro trávení volného času i prostor pro osobní štěstí. Jedinec zde nachází pocit uspokojení svých potřeb.

Uvedme si prvořadě sociálně psychologické funkce rodiny, které hrají důležitou roli při zdravém vývoji dítěte a při jeho úspěšné socializaci. Helus (2007) označuje za funkční, když:

- Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života. Jde o uspokojování biopsychických potřeb (jídlo, pití, pohodlí, a jiné), i raných psychických, potřeby bezpečí, pravidelného životního cyklu, lásky a množství podnětů.

- Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte. Dítě vyžaduje vědět a cítit, že někam a k někomu patří. Je to tedy potřeba domova a potřeba mít „svého člověka“, tedy svou matku a svého otce a identifikovat se s ním.
- Rodina dává dítěti od nejtělejšího věku akční prostor (prostor pro jeho aktivní projev), ve kterém se může samo realizovat.
- Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení. Záměrně i bezděčně nabádá dítě, aby tyto předměty vnímalo jako hodnoty, které jsou pro členy domácnosti důležité, a proto je máme podle určitých pravidel užívat.
- Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce či dívky. Podporují to vzory matky a otce, případně babičky a dědečka, i zkušenosti se sourozencem.
- Rodina poskytuje dítěti bezprostředně působící vzory a příklady. Dítě se učí vidět v druhém člověku osobnost a samo touží být osobností.
- Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého, co patří k životu jako neoddělitelná součást. Děje se to prostřednictvím nenásilného a přirozeného zapojování dítěte do společných činností rodinného kolektivu, jako jsou herní aktivity, zájmy a práce.
- Rodina umožňuje dítěti vcházet do mezigeneračních vztahů a tím i hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, založení a různého postavení. Znamená to především vztahy s prarodiči, vztahy s mladšími či staršími sourozenci, vztahy se strýci a tetami.
- Rodina prostřednictvím rodičů, prarodičů, sourozenců, příbuzných a přátel upoutává v dítěti obraz o širším okolí, o společnosti a světě.
- Rodina je pro děti i dospělé prostředím, kde se mohou svěřit a očekávat radu a pomoc. V situacích životní bezradnosti je rodina hlavním útočištěm a napomáhá získat zpět vlastní sebejistotu a důvěru v sebe sama.

Jiřina Máchová, doktorka filosofie se zabývá pojmem „funkce rodiny“ ve vztahu rodiny a společnosti. Některé funkce koná rodina pro společnost, jiné zase společnost pro rodinu. Pokud jde o funkce, které plní společnost pro rodinu, jsou to zejména:

1. **ekonomická funkce** - ve dvojím pojetí:

a) ve smyslu výrobní činnosti - rodina je základní výrobní složka společnosti

b) ve smyslu materiálního zabezpečení - množství a výše příjmů jednotlivých členů rodiny, počet dětí v rodině, zaměstnanost žen a podobně.

2. **výchovná funkce** - neformální výchova v rodině zůstává vlastní podstatou výchovného působení

3. **biologická funkce** - zaobírá se zejména uspokojováním sexuálních potřeb manželů a biologická reprodukce společnosti pomocí rodiny

4. **emocionální funkce** - vzniká a uskutečňuje se ve třech oblastech - ve vztahu mezi manžely, mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci

Stanislav Střelec ve své knize „*Kapitoly z rodinné výchovy*“ podobně definuje čtyři základní funkce rodiny: hospodářská (ekonomická), biologicko-populační, výchovná, odpočinku a obnovování tělesných a duševních sil. Funkci odpočinku a obnovování tělesných a duševních sil vysvětluje následovně. Rodina a domov plní určitý úkol kompenzačního prostředí oproti světu profesních povinností, požadavků a nároků. V současné době se změnil styl života rodiny. Je to v souvislosti s privatizací a technickým rozvojem a taktéž je mnohem více možností, jak naložit se svým volným časem.

Nesmíme zapomenout také na **socializační funkci**, která hraje v rodině značnou roli. Soužití v rodině totiž jedince rozvíjí, přetváří a proměňuje.

Lapidární definici rodinného fungování uvedla Pattersonová (2002a): „*Rodinné fungování je způsob, jakým rodina plní své funkce.*“ A to jsou následující:

- začlenění jedince do rodinné struktury
- ekonomická podpora
- péče, výchova, socializace
- ochrana zranitelných členů (mladých, handicapovaných, starých)

Oproti funkční neboli zdravé rodině existují i rodiny **nefunkční**. Nefunkční rodiny vznikají v důsledku poruchy rodiny, když nastane situace, kdy rodina neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou. Důvody narušené rodinné výchovy jsou:

- rodiče se **nemohou** o dítě starat (válka, epidemie, smrt obou rodičů, invalidita, nemoc)
- rodiče se **nechtějí** o dítě starat
- rodiče se **neumějí** o dítě starat (jsou značně nezralí, velmi mladí)
- rodiče dítě týrají a zneužívají (**syndrom CAN**)
- rodiče se o dítě **starají přehnaně** – overprotection

Helus (2007) rozlišuje rodiny **z hlediska funkčnosti** na rodiny:

- **Stabilizované funkční** - Rodiny obstarávají všechny výše uvedené funkce.
- **Funkční s přechodnými, více či méně závažnými problémy** - Tyto problémy postihují většinu rodin, ale dají se vždy řešit (např. dočasné manželské krize, finanční nouze, netaktní zasahování prarodičů do života rodiny, problémy s dítětem a další).
- **Problémové** - Rodina má sice potíže, ale předně vzniká problém ve vykonávání některých výše uvedených funkcí rodiny. Rodina je schopna řešit tyto problémy sama nebo s pomocí ostatních.
- **Dysfunkční** - Některé funkce rodiny jsou vážně a dlouhodobě narušeny a děti bývají vážně ohroženy. Je nutný zásah ze strany institucí a soustavná odborná pomoc. Jsou to třeba rodiny postižené alkoholismem, rodiny s podprůměrným příjmem, rodiny zatížené psychickými poruchami a jiné.
- **Afunkční** - Tyto rodiny neplní vůči svým dětem povinnosti a děti nepochybně ohrožuje. V rodině se shromažďují nejrůznější patologické jevy a vzrůstá nezájem o dítě. Dítěti je ubližováno jak fyzicky, tak psychicky. Na významu nabývá řešení mimo rodinu, obvykle rozhodnutí soudu o zbavení rodičů rodičovských práv a umístění dítěte do náhradní rodinné výchovy.

1.3 Výchova a výchovné styly rodiny

„Člověk se stává člověkem pouze výchovou

a není ničím, jen tím, co z něj výchova

udělá.“ (J. A. Komenský)

„Výchova je záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti. Je to specificky lidská činnost.“ (Kraus 2011, st. 37)

Tak jak se vyvíjí samotný jedinec, tak se vyvíjí také rodina a s ní tak blízká výchova. Jak už jsem zmínila, rodina tvoří základ společnosti i státu. Dítě potřebuje dospělé, kteří mu projevují svoji lásku, učí je společenským normám, určují hranice a mantinely chování. Ale je tomu i naopak - dospělí potřebují děti. Děti je učí zodpovědnosti, schopnosti umět se o vše rozdělit. Děti dospělým, tedy svým rodičům dávají v těžkých chvílích sílu jít dál a v těch ostatních je naplňují radostí. S výchovou ovšem souvisí dnes velice častý problém, a to je nedostatek času. Rodiče často pro samotnou práci zapomínají na to nejdůležitější. Nejspíš je to z velké míry přínosem dnešní doby, kde se příliš klade důraz na materiální hodnoty a ty skutečné nejsou vidět. Základní roli v rodině hraje právě samotná výchova.

„Výchova je cílevědomé, záměrné mezilidské působení a rozvíjení aktivního vztahu člověka ke světu.“ (Střelec 1992, st. 110)

Střelec (1992) určuje **podmínky výchovy** následovně:

- ti, kteří se na výchově podílejí (**vychovatel, vychovávaný**)
- vnitřní podmínky výchovy (**dědičné dispozice**)
- vnější podmínky výchovy (**prostředí**)

Prostředí znázorňuje:

- společenské **mikroprostředí** - škola, zájmové spolky, party
- společenské **mezoprostředí** - hromadné sdělovací prostředky, televize, rozhlas, tisk
- společenské **makroprostředí** - politika, ekonomie, kultura

Vlivy, které působí na rozvoj jedince, zahrnul Střelec (2009) do tří oblastí rodinného prostředí:

1) Demograficko - psychologické podmínky

- přirozené složení rodiny a hlediska vyplývající z vlivu mateřského, otcovského, sourozeneckého a prarodičovského
- vnitřní stabilita rodina jako základna citově založené atmosféry rodinného prostředí

2) Materiálně - ekonomické podmínky

- problém se zaměstnaností rodičů a jeho vliv na děti
- otázka zařazení rodiny do ekonomického makrosystému společnosti
- individuální spotřeba rodiny v důsledku životního způsobu rodiny
- vliv techniky a technických prostředků na život soudobé rodiny

3) Kulturně - pedagogické podmínky

- hodnotová orientace a vzdělání rodičů
- výchovný styl (sjednocení rodiny a školy)
- vztahy se školou

Eva Vančurová (1969) vytvořila základní podmínky pro úspěšnou výchovu a nazývá je **výchovným desaterem**. Rozhodující ve výchově je láska, klidné a vyrovnané domácí prostředí a zejména vliv obou rodičů. Důležité při vychovávání je jednotné vedení, důslednost, dobrý osobní příklad a trpělivost. Na místě je i vhodné zaměstnání, pravidelná životospráva a požadavky odpovídající schopnostem dítěte.

Podle Františka kardinála Tomáška (1992) **vychovávat** znamená ovlivňovat nitro dítěte, aby v něm budilo žádoucí reakce jeho schopností a nadání v rozumové, citové i sociální stránce. Ty mají za úkol harmonicky rozvíjet vychovatele a pomáhat dítěti dosáhnout jeho životního cíle. Tím se výchova podstatně liší od prosté drezúry.

Na dítě mají určitý vliv nejen rodiče, pedagogové a výchovné instituce, ale i organizace mládeže, televizní a rozhlasové pořady, sportovní oddíly a další. Výchova však ne-

působí pouze jednostranně, protože vychovávání ovlivňuje i své vychovatele. Mezi vychovatelem a vychovávaným vzniká vzájemná interakce a komunikace. V příznivé situaci je rozvíjena, v nepříznivých je znetvořena. V pozitivním případě přechází výchova v sebevýchovu.

„Výchova je společným dílem rodičů a dětí.“ (Helus 1987, s. 146)

Způsob neboli styl výchovy sděluje klíčové momenty vzájemného působení a komunikace mezi dospělými a dětmi. Způsob výchovy se rozlišuje mezi různými formami výchovného působení. Způsob výchovy obsahuje volbu a způsob užití výchovných prostředků, postupů a metod. Způsob výchovy v rodině bývá velice stabilní, ale může se také měnit podle měnící se situace v rodině. (Mertin, Gillernová 2010)

V americké literatuře najdeme termín **mateřské či rodičovské chování**, které vysvětlují v důsledku vnějšího chování. Takové chování můžeme pozorovat objektivně. Němečtí autoři užívají vedle termínu chování, pojem **styl výchovy**. Je to z důvodu vyjádření podstatných a obecnějších momentů. Pojem styl výchovy se užívá i v České republice. (Čáp 1996)

Do způsobu výchovy se začleňují i sociokulturní podmínky a výchovné tradice. Každý jedinec byl nějak vychováván, a proto se do výchovy přejímají i zkušenosti ze svých původních, orientačních rodin. Rodiče mohou být výchovou ovlivněny již z dětství a při jejich rodičovském vystupování mohou vychovávat své děti buď úplně stejně, jak byli vychováváni oni, anebo se vyhýbají těm chybám ve výchově, které se děly v jejich původní rodině.

Různé styly výchovy byly v pedagogice popisovány už od prvopočátku. Můžeme se rozpomenout na výchovu ve Spartě, která byla velice přísná, spartánská, anebo na mírnější výchovu v Athénách či na pokrokové výchovné principy Jana Amose Komenského, Jeana Jacquese Rousseaua a Marii Montessoriovou a dalších. Tradiční, ale značně zjednodušené znaky jsou obsaženy v typologickém vymezení stylů výchovy podle K. Lewina z roku 1939:

- **autokratický styl** - Je charakteristický rozkazy, hrozbami a přísnými tresty. Málo respektuje přání a potřeby dětí, poskytuje malý prostor pro samostatnost a iniciativu dítěte.

- **liberální styl** - Neklade požadavky nebo je nekontroluje. Nepožaduje jejich důsledné plnění, nedává dětem meze a hranice. Málo jim pomáhá k vytyčení vlastních cílů.
- **integrační styl** - Podporuje iniciativu dítěte, udílí méně příkazů, dává více námětů a návrhů. Otevírá větší prostor pro samostatné rozhodování. Je přístupný rozhovorům a debatám s dítětem, vyjadřuje mu porozumění a podporu. Někteří autoři uvádějí termín **demokratický styl**.

Vágnerová (2010) zmiňuje ve své knize *Základy psychologie*, že rodiče mají více či méně podobné dispozice jako děti a v důsledku svých schopností je také určitým způsobem vychovávají. Jejich další vývoj závisí na osobnosti a míře vzdělání rodičů. Můžeme si toho všimnout zejména v jejich výchovném přístupu.

Základní tendence v působení mateřském a otcovském vyslovili J. Langmaier a Z. Matějček takto: „ *Zatímco matka dává dítěti pocit intimity lidské lásky, klestí otec dítěti cestu a vztah k celé lidské společnosti.* “ (Střelec 1992, st. 103)

Vliv rodiny na výchovu:

Atmosféra rodiny má nejzákladnější vliv na mravní vývoj dítěte. Ve správné rodině jsou nejlepší podmínky pro správnou výchovu. V rodinném kruhu se dítě chová spontánně, tudíž rodiče snáz poznají jeho dobré i špatné vlastnosti. Druhou podmínkou v dobré rodině je vzájemná láska a důvěra. Základním poutem mezi členy rodiny musí být cit.

V rodinné výchově obsazuje první místo matka. Je mnoho pravdy ve slovech: „ *Ruka, která hýbe kolébkou, hýbe světem.* “ Matka je první vychovatelkou. Výchova vzniká ještě před narozením dítěte. Matka a dítě jsou vzájemně spojeny tisícerými pouty. Osobnosti matky a dítěte se zdánlivě prolínají. Matka je pro dítě orientací, zdrojem všech příjemností a především ochranou před těžkostmi.

Je ovšem nutností zapojit do výchovy dítěte i otce. Působení otce se s působením matky vzájemně doplňuje a vzniká výchova úplná a to jak po stránce citové, kterou dává zejména matka, tak po rozumové stránce, kterou poskytuje otec.

Dalšími činiteli jsou ve výchově starší lidé, tedy babička a dědeček. Dítě se pomocí prarodičů učí úctě ke stáří. Prarodiče výchovu rodičů doplňují, ale někdy také mohou naborávat rozmazlováním.

Oba rodiče by se měli zajímat o dítě stejně, s láskou o ně pečovat a řešit jejich problémy. Měli by s ním umět mluvit o jeho radostech i strastech. Vhodné je podobně i úkolování dětí, společná práce a společné trávení volného času.

V zájmu nás všech je, aby společnost měla slušné, řádně vychované a vzdělané lidi.

2 SOUČASNÉ TRENDY VE VÝCHOVĚ

Zvyšující se tlak v zaměstnání, rostoucí nároky rodiny a stres ovlivňují fungování rodiny. Rodiče zůstávají dlouho v práci nebo si práci berou domů. Jsou vyčerpaní a nervózní. Pokud máme něčeho nedostatek, tak je to právě čas. Ale naše děti čas vyžadují a potřebují. Dá se říci, že děti jsou „zloději“ času. Udělat si na ně čas, znamená mít je rád. Samozřejmostí je, že rodiče mají své děti rádi, ale v dnešní „hektické“ době na ně nemají mnoho času. Děti žijí přítomným okamžikem, ale rodiče se jej snaží uspěchat. Kvůli stresu a starostem ze sílicích povinností se rodiče neumí naplno věnovat svým dětem.

Jak ve své knize píše Hauser (2012, s.51): *„Starost a výchova dětí jsou předány do cizích rukou, matky se osvobodí v roli „rodinných manažerek“, vedoucích „projektů“. Odpovědnost je tak „outsorsována“. Je delegována na učitele, vychovatele, chůvy, opatrovnice a na studenty doučování. Ti všichni se mají o dítě starat. Jakmile se vrátí rodiče z práce, jsou již všechny nepříjemné povinnosti vykonány. A rodiče potom říkají, jak tráví se svými dětmi „kvalitní čas“. „Kvalitní čas“ strávený s dětmi je způsob, jak se uhnání a přetížení rodiče snaží vyrovnat se svojí rodičovskou rolí. Ztratili totiž nad svými dny kontrolu a vnímají výchovu jako ekonomický proces: pokud je něčeho málo, roste poptávka. Aby uklidnili své svědomí, ohánějí se frázemi jako, kvalita je nad kvantitu - čím kratší a intenzivnější kontakt, tím lépe.“*

Jak děti tráví v současné době volný čas? Na úvod si definujeme, co vůbec volný čas znamená.

„Volný čas je čas, který je uvolněn materiální výrobou, oproštěn od pracovních a jiných rodinných povinností a v němž člověk přestává bezprostředně přispívat ke kolektivní produkci. Nezahrnuje žádné povinné úkoly, jako jsou přesčasy, dojíždění, záležitosti denních potřeb, vaření, péče o dítě a jiné.“ (Švigová 1967, s. 61)

Volný čas je opak nucené práce. Činnosti, které chceme konat si svobodně a dobrovolně vybíráme. Můžeme je libovolně střídat. Slouží k rozvoji lidských sil, jak po stránce fyzické, tak i psychické. Volný čas dává jedinci prostor pro uspokojení základních potřeb. Volný čas můžeme trávit doma, venku, mezi přáteli, ve volnočasové organizaci apod.

Dnešní děti neumí kvalitně trávit svůj volný čas. Je nutno říci, že některé děti mají volného času nadbytek. Je to z důsledku, že rodiče děti neúkolují a tudíž děti nemají žádné povinnosti. Způsob trávení volného času u dětí můžeme rozdělit do dvou situací.

První případ je ten, kdy rodiče nevěnují dětem dostatek pozornosti a mají úplnou volnost. Tyto děti tráví mnoho času na počítači, kde hrají nevhodné hry. Sledují televizní seriály či užívají různé přístroje pro zábavu. U dětí se zcela vytratila četba knih, pobyt na hřišti, hra s kamarády a další. V některém případě děti vyhledávají špatnou společnost, party, kde se chovají proti společenským normám. V tomto případě je častý výskyt deviantního chování.

Druhá situace je taková, kdy rodiče dětem doslovně „lajnují“ volný čas. Svě děti posílají do různých zájmových kroužků, o které ve většině případů ani nestojí. Může to být z toho důvodu, že oni sami neměli možnost navštěvovat zájmové kroužky. V jiném případě je to řešení toho, že děti nemá kdo hlídat, a tak zůstávají ve volnočasovém zařízení.

V České republice se v posledních letech vyskytuje nový trend, který je převzatý ze zahraničí. Nazývá se au pair – v češtině chůva.

2.1 Součinnost mateřské školy s rodinou

Formulaci základních vztahů mezi rodinou a mateřskou školou vymezuje vyhláška č. 14/2005 Sb. o předškolním vzdělávání. „*Mateřská škola spolupracuje se zákonnými zástupci dětí a dalšími fyzickými osobami s cílem vyvíjet aktivity a organizovat činnosti ve prospěch rozvoje dětí a prohloubení vzdělávacího a výchovného působení mateřské školy, rodiny a společnosti.*“ Mateřská škola je pro rodinu velmi podstatná. Na jedné straně rodinnou výchovu doplňuje a na straně druhé ji nahrazuje v případných výchovných nedostacích. Spolupráce mezi rodiči a mateřskou školou je nutná, obzvláště proto, aby měli rodiče příležitost podílet se na dění v mateřské škole. Rodiče mohou aktivně zasahovat do programu her a aktivit svých dětí v mateřské škole. Pedagogové informují rodiče o vývoji svých dětí, o aktuálním programu mateřské školy a plánovaných akcí. Podstatný úkol pedagoga je i komunikace s rodiči o jejich dětech. Rodiče mají právo si informace o svém dítěti vyžádat na třídních schůzkách a po předchozí domluvě i individuálně. Samozřejmostí je ochrana soukromí rodiny, kde pedagogové s rodiči jednájí ohleduplně a taktně.

Mezi základní dokumenty mateřské školy patří rámcově vzdělávací program předškolního vzdělávání (RVP PV), školní vzdělávací program (ŠVP) a školní řád. Každá mateřská škola si ŠVP vypracovává sama. Například mateřská škola v Maršově pracuje podle Kurikula podpory zdraví v mateřské škole.

2.2 Au pair

Termín au pair pochází z francouzského slova „au pair“, který v češtině znamená „na stejné úrovni“. Úkolem au pair je pomoc v péči o dítě a o domácnost. Za svoji odvedenou práci je týdně či měsíčně odměněna kapesným. Je to většinou mladá dívka. Neměla by být mladší 17 a starší 30 let. Au pair má v domácnosti úplně stejné podmínky jako hostitelská rodina. Stává se věrnou kamarádkou dítěte a zejména pomocnou rukou matky dítěte. Pracovní náplní je kupříkladu hlídání dětí, buzení, příprava jídla, doprovázení do školy a ze školy, hra s dětmi, koupání, uspávání, pomoc s přebalováním malých dětí a jiné. Au pair může pomoci i s drobnými pracemi v domácnosti, jako je umývání nádobí, žehlení, vysávání a úklid.

Au pair pracující v zahraničí, zdokonaluje při svém pobytu jazyk té které země, poznává její tradice a kulturu. V rodině pracuje 25 - 30 hodin týdně, dle domluvy s rodiči. Každý týden má nárok na jeden a půl dne volna. Většinou jsou to víkendy. Ale může se stát, že rodina potřebuje večerní hlídání i o víkendu. Na tom je však nutné se předem dohodnout. Au pair má právo na čtrnácti denní placenou dovolenou. Průměrná odměna au pair se v zahraničí pohybuje okolo 300 euro. Rodina au pair hradí také ubytování, stravu, pojištění, cestu a někdy i školné. Au pair by měla mít svůj vlastní pokoj. Vlastní soukromí je potřebné pro klidné soužití.

V České republice se začíná objevovat stále více rodin s „chůvou, pomocnicí“. Petra Malaníková z české agentury Melanie person uvádí, že poptávky na au pair se v českých rodinách pohybují okolo 80 % a 20 % je ze zahraničních rodin. *„Rodiny, které se u nás zajímají o au pair, bývají zpravidla rodiny, které jsou buď smíšené - jeden z rodičů je cizinec - nebo z rodin, kde maminka buď podniká, nebo se chce nadále věnovat náročnějšímu povolání. Tedy například lékařky, advokátky“*, dodává Petra Malaníková. V Česku stojí mladá výpomoc 5 - 20 tisíc měsíčně, podle toho, jaký čas stráví au pair v rodině a podle náročnosti její práce.

Nejčastějším cílem českých au pair je Velká Británie.

2.3 Zájmové kroužky

Pojmem zájmová činnost se zabývá pedagogika volného času. „*Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.*“ (Dostupné na: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=1885>)

Zájmy dětí se velice často mění. Chvilí děti baví hra na klavír, chvíli tanec, cvičení, keramika a jiné. Záleží na rodičích, zda toto střídání zájmových kroužků tolerují, protože je to ekonomicky náročnější. Podle mého názoru by si dítě mělo vybrat, jakému koníčku by se chtělo věnovat a na základě svého dobrovolného výběru u něj i zůstat. Volnočasová zařízení nabízejí různé oblasti zájmových kroužků, jak pro dívky, tak pro chlapce. Například Dům dětí a mládeže v Tišnově nabízí pro děti následující kroužky:

- taneční kroužek
- kroužky s určitým zaměřením (Baobab, Mlsná vařečka, Deskové hry, Mladý kutil)
- sportovní kroužek (Bowling, Sportovní hry, Sebeobrana, Plavání, Zápas)
- výtvarné a rukodělné kroužky (Keramika, Z Fima, korálkování, Modeláři)
- počítače

V jiných volnočasových zařízeních mohou děti mimo jiné navštěvovat i kroužek angličtiny nebo se učit hrát na nějaký hudební nástroj.

3 NEŽÁDOUCÍ VLIVY NA VÝCHOVU

Je prokázáno, že v současné době prochází rodina i výchova krizí. Poslední dobou dochází k velkému úbytku kvalitních rodin. Většina partnerů spolu žije, lidově řečeno „na psí knížku“, což je pro společnost a zvláště pak pro výchovu špatné. Vždyť řádná rodina je založená na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí. Smysl rodiny nespočívá jen v početí či osvojení dítěte, ale zejména v péči o něj a jeho výchově. Je důležité se dětem věnovat už od nejranějšího věku a dávat jim dobrý osobní příklad.

V dnešní „hektické“ době se vyskytují rodiče, kteří svým dětem nevěnují dostatek času, nechávají jim volnost. Děti se přirozeně nudí, nemají žádné povinnosti, sledují televizi, nevhodné pořady, většinu času tráví na počítači nebo vyhledávají „party“. Vzhledem k této nedostatečné péči vznikají různé druhy deviací.

Helus (2007) stanovil devět typů nejčastějších problémově zatížených rodin:

- 1) **Nezralá rodina** - Přespříliš nezralí a nezkušení lidé, kteří přivedou dítě na svět.

Rodičovství je nepříjemně zaskočí, tudíž dítě přijímají jako nechtěné. Postoje k dítěti se mohou postupem času upravit, avšak nezralost a rozporuplnost citů přetrvávají.

Následující citát z knihy Z. Matějčka a J. Langmeiera (1986) přesně vystihuje problematiku nezralosti: *„Není dost času na vzájemné vyladění životních rytů, zálib, postojů, očekávání a ideálů. Už je tu dítě, které si žádá jejich sympatickou pozornost a bezvýhradnou angažovanost! Žádá si ale také na jedné straně účelnou dělbu práce a na druhé straně účelnou spolupráci, vzájemný soulad rodičů v zacházení, v postojích k němu, v odezvě na jeho projevy atd. To jsou jistě velké nároky a není nijak samozřejmé, že je lidé zvládnou, byť měli jeden druhého třeba velice rádi. Často se pak stává, že narozené dítě je pro jejich vzájemný vztah nikoli spojujícím, ale spíše rušivým živlem. Mladí rodiče mívají také více komplikací se vztahem ke svým vlastním rodičům. Na jedné straně jsou v životním stadiu, kdy mají potřebu „osvobodit se“, na druhé straně se narozením dítěte stávají na vlastních rodičích zpravidla závislejší než dříve. Potřebují pomoc, radu, finanční podporu - a jsou v rozporném postavení, co, jak a do jaké míry mohou přijmout. V takové situaci se pak snadno přehání, a buď se všechno odmítá (což je projev nezralosti a budí rodinné konflikty, nebo naopak se všechno přijímá a žádá se víc a víc, což je rovněž*

projev nezralosti a znamená mnohdy předání dítěte do péče prarodičů, kteří sami jsou ovšem také v „nepatřičné“ vývojové fázi, pokud jde o rodičovství.“

- 2) **Přetížená rodina** - Rodiče mají o výchovu opravdový zájem, dbají na správnou péči o děti a dávají jim potřebnou lásku. Většinou jsou to rodiče nadprůměrně vzdělaní. Hlavním symptomem je přetíženost tížící matku či otce, popřípadě oba dva. Jsou to např. konflikty přímo v rodině (mezi manželi, mezi rodiči a dítětem), konflikty v zaměstnání, starosti způsobené nemocí v rodině, ekonomické problémy a další. Toto nadměrné zatížení ovlivňuje způsob společného života. Rodiče upadají do pocitu zhroucení, myslí si, že jsou naprosto bezradní a vyčerpaní. O tom, že tímto stavem trpí i jejich děti vědí, ale neví si rady, jak to řešit.
- 3) **Ambiciózní rodina** - Rodiče se příliš pohlcují potřebami, které se pojí s jejich uplatněním, s jejich seberealizací, a to zejména na újmě vývoje osobnosti jejich dětí. Jejich hodnotový žebříček má na prvních pozicích kariéru v zaměstnání, úspěšnost ve studiu, vysoký materiální standard (rodinný dům, luxusní auto a jiné). Děti jsou sice hýčkány, ale oproti tomu silně strádají v citových potřebách. Mají pocit neuspokojení, i když neumí vyjádřit, co jim vlastně ještě schází.
- 4) **Perfekcionistická rodina** - Rodiče kladou na své děti velké požadavky a zároveň na nich vytváří silný nátlak. Děti musí předvádět perfektní výkony a musí být případně lepší než druzí. Pokud se ovšem nepodaří splnit jejich očekávání, je to považováno za „tragédii“ jak celé rodiny, tak dítěte. Dítě je tedy v neustálé celoživotní zátěži.
- 5) **Autoritářská rodina** - Rodinné vztahy jsou ohraničeny pouze příkazováním a zakazováním. Rodiče opomíjejí potřebu dítěte se samo rozhodovat a nést za své chování zodpovědnost. Rodiče vyžadují automatickou a slepou poslušnost, používají častých trestů a hrozeb. Toto „řízení“ přináší dítěti pocit frustrace.
- 6) **Rozmazlující (protekcionistická) rodina** - Rodiče dítěti vždy všechno vyplní, chovají se tak, jak si samo dítě žádá.

- 7) **Rodina nadměrně liberální a improvizující** - Dítě nemá v rodině stanovený pevný řád a mají nedostatek programu. Rodiče neumějí dítěti stanovit jasné výchovné cíle a společně je realizovat. Tento postup výchovy si odůvodňují tím, že nechávají na dítěti, jaký cíl si samo zvolí. Dítěti je tolerována volnost, která může být dítětem zneužívána. Podléhá nebezpečným sklonům, jako je lenost, pochybná zábava, nežádoucí společenství, sobectví. Zpravidla se vyskytuje reaktivní improvizace, kdy jeden rodič „přebírá moc“ v podobě autoritářské a následně do liberální povolnosti. Když děti dospějí, neváží si svých rodičů a nedovolí jim „mluvit do jejich věcí“.
- 8) **Odkládající rodina** - Některé typy rodin, např. mladší, ambiciózní mají tendenci, když je to jen trošku možné, dítě někomu svěřit, někde ho „odložit“. V některém případě dítě „vnucují“ každému, kdo je ochoten pomoci. Toto „putování“ z místa na místo vzbuzuje v dítěti citové strádání. Má pocit, že o něj nikdo nestojí a že nikam nepatří.
- 9) **Disociovaná rodina** - V tomto typu rodiny jsou silně narušeny důležité vztahy funkčnosti rodinného prostředí. Při porušení vnějších vztahů rodiny je myšleno buď její izolovanost od vnějšího okolí, či její konfliktovost ve styku s ním. Při narušení vnitřních vztahů rodiny, máme na mysli vztahy mezi jejími členy, a to izolace jedněch členů rodiny od druhých, nebo konflikty mezi jejími členy.

3.1 Ekonomicko - materiální vliv

Ekonomicko - materiální dopad na rodiny je čím dál více aktuální. Tato oblast v rodině slouží zejména k uspokojování některých základních potřeb rodiny, jako je obživa, bezpečí, domov. Je velká odchylka v tom, jestliže dítě vyrůstá v chudobě, v materiálním standardu nebo v ekonomickém přepychu. Kvalita hmotného prostředí poukazuje i na způsob výchovy. V současné době se zvyšují požadavky dětí na moderní oblečení, elektronické vybavení, výbavu pro sportovní aktivity a další. Mnohdy jsou tyto nároky až zbytečné, avšak děti je i přes to vyžadují. Záleží pak na rodičích, jakou mají možnost finančních prostředků a jak se v tomto případě zachovají. Tato situace zásadně ovlivňuje výchovu a zejména pohled dítěte na budoucí život.

Další symptomem jsou sociálně slabé rodiny. Zpravidla jsou to rodiny s nižším příjmem, s nižší úrovní vzdělání, více ohrožené nezaměstnaností a sociálně patologickými

jevy, kteří mají nízké sociální postavení a nižší kvalitu života. Pojem **sociální znevýhodnění** je obsažen v českém právním systému.

Upravuje ho zákon č. 564/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Školský zákon jej definuje v §16, odst. 4:

„ Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona

- a) rodinné prostředí s nízkým sociálně - kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
- b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
- c) postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.“

Ještě je tu jeden bod, který bych chtěla zmínit. Někteří partneři či rodiče zvažují, zda si dítě pořídit nebo ne a zvláště, kdy si je pořídit. Zaměřují se právě na ekonomickou stránku. Všichni dobře vědí, že dítě není levná záležitost. Většina rodin čeká na to, až budou dostatečně finančně zajištěny a z této příčiny mateřství odkládají.

3.2 Sociální vliv

„Nedostatek času, stálá nervozita a uspěchanost, to je nejobavější místo rodinné výchovy.“ (Prchal 1970, st. 28)

Rodiče odcházejí každý den ráno do práce a děti tráví většinu času ve škole, v družině nebo na hřišti. Záleží na tom, jakou společnost si vyhledají, jestli vhodnou či nevhodnou. Rodiče se ze zaměstnání vrací většinou navečer. Tu nastává okamžik, kdy jsou rodiče a děti spolu. Je zde prostor pro rodinnou výchovu, ale většinou není dostatečně využit. Unavení a podráždění rodiče děti často odbývají. Ale i přes veškerou únavu by rodiče měli usilovat o to, aby alespoň na chvíli spolu s dětmi v klidu poseděli a popovídali si. Měly by se dostavit otázky typu: „Jak bylo dnes ve škole? Co jsi celý den dělal/a? S kým sis hrál/a?“ a jiné. Alespoň takové chvílky by měly děti prožívat denně.

Ovšem jsou i tací rodiče, kteří od sebe děti přímo odhánějí. Neumí si na své děti udělat volnou chvíli. Důvodem je velká zaměstnanost či povinnosti rodičů, ale také proto, že neumějí strávit jeden večer bez sledování televize. Někteří rodiče spěchají za zábavou a chtějí mít stručně řečeno „svůj klid“. Takový styl rodinného života vede k mnoha výchovným problémům.

Někteří rodiče předpokládají, že společné chvíle, které neprožívají během týdne, dětem vynahradí o víkendu. Jezdí spolu na výlety, navštěvují příbuzné, kupují jim sladkosti a vše, co si jen přejí. Toto však v žádném případě nenahrazuje každodenní zájem o péči a nutnou kontrolu, které dítě potřebuje a vyžaduje.

„Nezdravý chvat nepřispívá k vytváření harmonického rodinného ovzduší, a to se nepříznivě odráží ve formování dětské osobnosti.“ (Prchal 1970, st. 31)

3.3 Prostředí a jeho vliv na výchovu

Jak jsem zmínila výše, prostředí patří mezi činitele výchovy. Záleží na tom, zda je to vhodné prostředí pro výchovu, nebo nevhodné. Člověk má možnost prostředí, ve kterém žije, měnit, upravovat a zlepšovat. Nesmíme zapomenout i na to, že prostředí je také snadno ovlivnitelné, a to jak pozitivně, tak negativně. Jinak je vychováváno dítě na vesnici, jinak ve městě.

Jak ve své knize zmiňuje Prchal (1970), nejdůležitější pro výchovu dítěte je prostředí sociální. Tedy takové prostředí, ve kterém jsou lidé, a dítě je s nimi v bezprostředním kontaktu. V permanentním kontaktu s lidmi se může rozvíjet rozumově, citově i mravně. V literatuře jsou známy situace, kdy děti pobývaly delší dobu mimo lidské společnosti (př. džungle, mezi vlky). Jejich chování bylo naprosto stejné jako chování zvířat. Chodily po čtyřech, v noci měly dobře vyvinutý zrak a většinou konzumovaly jen syrové maso. Výraz obličeje byl téměř neměnný, nevyjadřoval žádné emoce. Dá se říci, že způsob jejich života a zvláště pak typ prostředí, ve kterém žily, zastavil jejich inteligenci. Návrat do běžného života byl velice náročný a poměrně všechny zanedlouho zemřely.

„Domov utváří dítě - dítě spoluvytváří domov.“ (Helus 1984)

Domov je specifické společenství, které je jedinečné a neopakovatelné. Jeho podstatou je vřelý, vzájemný vztah lidí, kteří se milují, rozumějí si, pomáhají si, důvěřují, spoléhají jeden na druhého, mají společné názory a zájmy. Účast na vytvoření domova je jedním z prvních vkladů dítěte do společnosti lidí. Už od prvních dnů života dítě získává pocit bezpečí a jistoty, tedy domova, ale i tento pocit domova prohlubuje ve svých rodičích. Je velmi důležité, kterými předměty je dítě v domově obklopeno. Atmosféra domova je tvořena právě věcmi, které jsou výchovným působením. Kupříkladu hračka, kterou dítě do-

stane, má pro něj výchovný vliv. Dítě se učí s hračkou zacházet, vytváří si k ní vztah a zároveň i hodnotu věci, jako symbolu lásky k někomu či vztah přátelství.

Pro dobrý vývoj dítěte je rozhodující vztah k rodičům či sourozencům. Rodiče tvoří pro dítě první společenské prostředí. V soužití s rodiči si osvojují různé vzory chování a jednání. Rodiče mají být pro své dítě přirozenou autoritou. Rodiče by měli stanovit určitá pravidla a hranice chování, které je nutno dodržovat a kontrolovat.

Předpokladem zdravého společenského a citového rozvíjení dítěte je vhodné a láskyplné rodinné prostředí. Je to tedy první a základní požadavek úspěšné rodinné výchovy. Je velmi důležité mít o své dítě zájem, věnovat se mu a dávat mu potřebnou lásku a pochopení. Jen vhodné jednání a dobré vztahy mezi členy rodiny vytváří ovzduší radostné pohody.

Ovšem ne v každé rodině se toto láskyplné prostředí vyskytuje. Někteří rodiče prostředí různě znetvořují a následek toho je výchovně nedostačující prostředí.

„Drazí přátelé, pamatujte si,

že není špatných bylin, ani špatných lidí.

Pouze pěstitelé jsou špatní.“

(V. Hugo)

Uvedeme si několik typů rodin s nevhodným prostředím:

Rodina a rozvod

Rozpad manželství a zároveň i rozpad rodiny tvoří jedno z nejobtížnějších období, které nepostihuje pouze přímé účastníky rozvodu, tedy rodiče a děti, ale také celou širokou rodinu. Počet rozvedených manželství se neustále zvyšuje. Mnoho autorů uvádí, že rozvod patří mezi úkazy sociální patologie. Rozvod je vysvětlován jako únik z nevyhovujícího soužití manželů, kde docházelo k vážným konfliktům a disharmonii. Jenže po rozvodu se situace v některých případech také nemění - dochází k další frustraci, stresu a konfliktům. Vznikají problémy zejména u dětí rozvedených manželů. Děti neví, co se stalo, neví kam, patří. Dá se říci, že se jim zhroutil svět. To vše se může projevat v poruchách chování dítěte, ve školním prospěchu a celkovém vývoji dítěte. Je to způsobeno důsledkem nesprávné výchovy. Dítě vyrůstá většinou bez matky a otce navštěvuje. Nastupuje tedy střídavá péče, která bývá zpravidla nejednotná. Dítě může být stresováno příchodem nového partnera matky či partnerky otce.

„Psychologická poučka praví, že dítě přijme dva různé světy, dvě různá prostředí (a zvykne si v nich žít celkem bez větších problémů), ale jen pokud se mu nepřátelsky nemíchají.“ (Matějček, Dytrych 2002, s. 54)

Rodina s dospělým alkoholikem

Alkoholismus je stále častějším jevem v naší společnosti. Velká většina prací orientovaná na souvislost mezi alkoholismem a rodinou je zaměřena na rodiny, kde jsou alkoholiky muži. Avšak existenci rodiny ohrožuje víc alkoholismus žen. Závislost na alkoholu souvisí s nastupujícím stresem, s manželskými konflikty a problémy. Soužití v rodině není vůbec lehké. Alkoholici jsou agresivní, vybíjí si zlost a citově vydírají. Pro dítě je toto prostředí jednak nevhodné pro samotnou výchovu, která se vůbec nekoná, ale také především velmi nebezpečné. Dítě je stresováno a může být i fyzicky či psychicky týráno.

Rodina s jedním rodičem

Rodin s jedním rodičem stále přibývá. Matek s dítětem či dětmi je podle průzkumu kolem 90% a otců s dítětem či dětmi je kolem 10%. *„Od počátku šedesátých let 20. století byl tento trend důsledkem vzrůstajícího počtu rozvodů, ale v posledních letech je také odrazem nárůstu počtu žen, které mají děti mimo manželství - za svobodna.“ (Sobotková 2007, s. 170)* Vyskytují se tři skupiny osamělých matek:

- 1) Osamělé matky, kterým manžel zemřel, tedy vdovy s dětmi.
- 2) Osamělé matky, které mají děti z rozpadlého vztahu (rozvod, rozchod s partnerem).
- 3) Osamělé matky, které chtějí být záměrně svobodné a dítě mají s mužem, s nímž nikdy nepočítaly pro trvalý vztah.

Tento typ rodiny je pro ženu zátěžovou situací. To co je záležitostí obou rodičů, zůstává pouze na ženě. Je nutno zmínit, že veškerá výchova a finanční zajištění je na ženě. Většinou jsou tyto ženy unavené a nervózní, což vede ke zhoršenému vztahu s dětmi.

Pro výchovu je důležitá role matky, ale také role otce. Děti otce potřebují. Ideál rodiny s oběma rodiči má stále svůj význam - kvalitní vztah mezi rodiči je modelem, podle kterého mají děti možnost utvářet své budoucí vztahy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE

Teoretická práce je zaměřena na současnou rodinu, na vlivy, které působí na rodinu předškolního dítěte v současných podmínkách a trendy ve výchově. Při zpracování teoretické části byly využity obecné metody vědecké práce, tj. sběr a analýza související odborné literatury.

Praktickou částí je výzkumné šetření, kterým bude vyhodnocen přístup rodičů k výchově a styl jejich výchovy. V empirické části bakalářské práce je použita metoda kvantitativního průzkumu. Samotné šetření proběhne formou dotazníků. Následně byl vykonán polostrukturovaný rozhovor s učitelkou mateřské školy Maršov. Výzkumný vzorek zahrnuje jednotlivé rodiče dětí z mateřské školy žijící ve vesnici Maršov.

4.1 Cíle výzkumu a formulace hypotéz

Cílem mého šetření je zjistit, jaký převládá výchovný styl současné výchovy a verifikovat či falzifikovat následující hypotézy:

Hypotéza č. 1

„V současné době je mnoho rodin, které mají první dítě ve vysokém věku a to zejména z důvodu kariéry.“

Hypotéza č. 2

„Řada rodin nemá na své děti čas, a proto je zásobuje mnoha zájmovými kroužky, o které děti mnohdy nestojí.“

Hypotéza č. 3

„Většina rodin u dětí předškolního věku má styl výchovy demokratický s prvky autokratického.“

4.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Respondenty výzkumu byli rodiče dětí z mateřské školy Maršov. Mateřskou školu Maršov navštěvuje 28 dětí, z toho je jedna sourozenecká dvojice. Je to věkově smíšená mateřská škola, které zajišťuje provoz od 7:00 do 16:00 hodin. Nachází se v malé vesnici a navštěvují ji nejen místní děti, ale i děti z vedlejších vesnic. Vedení školy souhlasilo s výzkumem a zveřejněním výsledků.

Dalším účastníkem šetření se stala učitelka mateřské školy v Maršově. Je to kvalifikovaná učitelka s mnohaletou praxí a ukončeným bakalářským vzděláním. Paní učitelka měla možnost vyjádřit svůj názor na základě polostrukturovaného rozhovoru. Dala mi souhlas se zveřejněním výsledků výzkumu.

4.3 Výzkumná otázka

Ve svém kvantitativním výzkumu zjišťuji, jaká výchova a zejména její styl v současné době převládá, jakým způsobem se rodiče věnují svým dětem, jaký je jejich společný harmonogram, jakým způsobem tráví současné rodiny víkendy, které zájmové kroužky jsou nejvíce aktuální, proč děti navštěvují zájmové kroužky a tak dále. Učitelka mateřské školy napomáhá s výzkumem pomocí polostrukturovaného rozhovoru, kterým zjišťuji její pohled na současnou výchovu a současnou rodinu.

4.3.1 Jaký je přístup rodičů k výchově a který výchovný styl v současné době převládá?

V každé rodině převládá nějaký styl, způsob výchovy. V některých rodinách je výchova uvolněná a v jiných zase velice přísná. I ti, kteří se o výchovu vůbec nezajímají, je jim jedno, co jejich dítě dělá a jak se chová, nezastupují respektive žádnou výchovu. I to je ovšem styl výchovy.

4.4 Metody výzkumu

Jako výzkumnou metodu jsem v prvním případě použila empirické šetření, které se zaměřuje na sběr a vyhodnocení dat. Vytvořila jsem tedy dotazník pro rodiče dětí navštěvující mateřskou školu Maršov. Dotazník je využíván k získání poměrně velkého množství údajů v poměrně krátké době. V dotazníku byla zajištěna anonymita všech zúčastněných.

Uvedený dotazník sestával z osmnácti otázek, ve kterých bylo čtrnáct uzavřených otázek, dvě polouzavřené, jedna otevřená a jedna škálovací otázka. V úvodu dotazníku byli respondenti seznámeni, za jakým účelem byl tento dotazník zpracován, jaký je předpokládaný čas na jeho vyplnění a v závěru dotazníku je uvedeno poděkování. Zmiňovaný dotazník je rozdělen do tří tematických oblastí:

1. Současná rodina a její struktura
2. Zájem rodičů o dítě, volný čas, zájmové kroužky
3. Současná výchova - způsob výchovy

V první části jsem zjišťovala, v jakém věku čekali rodiče své první dítě, zda bylo těhotenství plánované a kolik dětí mají v současné době. U těch, kteří měli své první dítě ve vysokém věku, jsem se zajímala o důvod, který je k tomu vedl. K této problematice se vztahují čtyři otázky.

Druhá část byla věnována zjištění, jak rodiče tráví s dětmi volný čas. Zajímalo mě, zda s nimi rodiče tráví volný čas, nebo jsou děti v nějaké volnočasové organizaci, popřípadě jaké zájmové kroužky využívají. K této části se vztahuje devět otázek.

Poslední část jsem orientovala na současnou výchovu. Pátrala jsem, jaký je současný výchovný styl ve zkoumaných rodinách, a jestli je výchova jednotná. S touto částí souvisí pět otázek.

Dotazníky byly rodičům rozdány v říjnu roku 2013. Aby byla zajištěna anonymita odpovědí, umístila jsem do šatny mateřské školy papírovou schránku s nápisem „Anonymní dotazníky k bakalářské práci“, kam měli rodiče možnost vyplněné dotazníky odevzdat. Vyplňování dotazníků trvalo rodičům celý měsíc říjen, poté jsem schránku s dotazníky odnesla a vyhodnotila odpovědi. Celkem jsem rozdala dvacet šest dotazníků, při čemž se mi vrátilo dvacet pět. Návratnost byla tedy skoro stoprocentní. Myslím si, že to bylo do jisté míry ovlivněno tím, že jsem v této mateřské škole dva roky pracovala jako učitelka a tudíž mě rodiče znali. Pro vyhodnocení dotazníků jsem zvolila tabulky.

Dotazník je přiložen v příloze č. 1.

Ve druhém případě jsem při zjišťování údajů použila polostrukturovaný rozhovor s učitelkou mateřské školy v Maršově. Rozhovor mi sloužil jako zpětná vazba k odpovědím, které uváděli rodiče v dotaznících. Rozhovor probíhal u mě doma, kde jsem si do poznámkového sešitu zapisovala doslovné odpovědi.

Seznam předem připravených otázek při konverzaci s učitelkou:

- Jaké je nejmladší dítě navštěvující MŠ?
- V kolik hodin si rodiče děti nejčastěji vyzvedávají?
- Kdo většinou dítě vyzvedává z MŠ?
- Zúčastňují se rodiče třídních schůzek, besídek a jiných akcí MŠ?
- Když si povídáte s dětmi, co dělají po příchodu domů?
- Když si povídáte s dětmi o zájmových kroužcích, jaký kroužek je aktuální?
- Proč chodí děti do zájmových kroužků?
- Kolik rodičů je na mateřských či rodičovských dovolených?
- Jak hodnotíte výchovu rodičů? (zlepšení, zhoršení)
- Jaký si myslíte, že převládá v současné době výchovný styl?

Rozhovor se uskutečnil v únoru 2014 a jeho přesný přepis příkládám v příloze č. 2.

5 VLASTNÍ VÝZKUM

5.1 Oblast výzkumu

Jak je uvedeno výše, výzkum je zaměřen na současnou rodinu a výchovu předškolních dětí žijících ve vesnici Maršov. Ve výzkumu je zjišťován převládající výchovný styl rodičů, volný čas předškolních dětí a jejich zájmové kroužky. Také jsem zjišťovala, v jakém věku rodiče založili rodinu. Kvalifikovaná učitelka mi vyjádřila svůj názor na současnou výchovu a zájem rodičů o své dítě.

5.2 Vyhodnocení dotazníků

Jednotlivé odpovědi na otázky budu uvádět v kontextu s ověřením hypotéz.

H 1 „V současné době je mnoho rodin, které mají první dítě ve vysokém věku a to zejména z důvodu kariéry.“

1. V jaké věkové kategorii jste čekali první dítě?

Tabulka č. 1a - První dítě - ženy

Kritéria	Počet	Vyjádření v %
do 20 let	2	8
do 25 let	14	56
do 30 let	7	28
do 35 let	2	8
do 40 let	0	0
nad 45 let	0	0

Otázka zjišťovala, v jakém věku čekali rodiče svoje první dítě. Tabulka č. 1a znázorňuje výsledky u žen a tabulka č.1b u mužů. Dvě ženy čekaly první dítě do 20 let, čtrnáct žen do 25 let, sedm žen do 30 let a dvě ženy do 35 let. Z uvedené tabulky můžeme vidět, že více jak polovina dotazovaných žen mělo první dítě do 25 let.

Tabulka č. 1b - První dítě - muži

Kritéria	Počet	Vyjádření v %
do 20 let	0	0
do 25 let	7	28
do 30 let	14	56
do 35 let	2	8
do 40 let	2	8
nad 45 let	0	0

U mužů se posunuje věková kategorie založení rodiny do 30 let. Z dotazovaných mužů je jich 56 %. Ve vyšším věku, tedy nad 35 let a výše se vyskytli čtyři muži.

2. Bylo těhotenství plánované?

Tabulka č. 2 - Těhotenství

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
ano	23	92
ne	2	8

Následující otázka se zajímala o to, jestli bylo těhotenství chtěné. Dvacet tři rodičů odpovědělo „ano“ a pouze dva rodiče zvolili odpověď „ne“. Z těchto odpovědí je patrné, že většina rodičů dítě přálo, těšilo se na něj a očekávalo je.

3. Pokud jste měla dítě ve vyšším věku, bylo to z důvodu:

Tabulka č. 3 - Dítě ve vyšším věku

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
kariéra	1	50
problémy s otěhotněním	0	0
nedostatek financí	0	0
nezabezpečení rodiny	0	0
jiný důvod	1	50

Tato otázka byla směřována především k ženám. V otázce č. 1 měly dvě ženy první dítě ve vyšším věku. Jedna žena uvedla důvod kariéry a druhá jiný důvod - nebyl vhodný partner. V dotaznících se vyskytly odpovědi na tuto otázku i u některých žen, které měly své první dítě do 30 let. Dvě ženy uvedly důvod nezabezpečení rodiny, jedna žena napsala důvod dostatečné praxe po studiu a tři ženy uvedly - nalezení vhodné partnera.

4. Kolik máte v současné době dětí?

Tabulka č. 4 - Počet dětí

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
1	3	12
2	21	84
4	1	4

Otázka zjišťovala, kolik mají dotazovaní rodiče dětí. Naprostá většina dotazovaných rodičů má dvě děti. Je to běžný standard. Je nutno ale zmínit, že jedna rodina má čtyři děti, což je v současné době výjimkou.

H 2 „Řada rodin nemá na své děti čas, a proto je zásobuje mnoha zájmovými kroužky, o které děti mnohdy nestojí.“

5. Od jakého věku navštěvuje Vaše dítě MŠ?

Tabulka č. 5 - Nástup do MŠ

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
od 2 let	2	8
od 3 let	18	72
od 4 let	3	12
od 5 let	1	4
od 6 let	1	4

V této otázce jsem zjistila, že 72 % dětí navštěvuje mateřskou školu od 3 let. V současné době mají možnost navštěvovat mateřskou školu děti od dovršených 2 let. V mém výzkumu této možnosti využívají dvě děti. Od 4 let chodí do mateřské školy tři děti. V pozdějším věku se vyskytly dvě děti. Pravděpodobně je to z toho důvodu, že maminky těchto dětí jsou na mateřské dovolené s mladším sourozencem. Ze zákona o předškolním vzdělávání vyplývá, že dítě má povinnost navštěvovat mateřskou školu alespoň poslední rok před nástupem do základní školy.

6. Jaké je vaše zaměstnání?

Tabulka č. 6a – Zaměstnání - ženy

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
mateřská dovolená	9	36
státní sféra	11	44
OSVČ, soukromá firma	3	12
Úřad práce	2	8

Tabulka č. 6b – Zaměstnání - muži

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
mateřská dovolená	1	4
státní sféra	16	64
OSVČ, soukromá firma	6	24
Úřad práce	2	8

Tato otázka měla za úkol zjistit, jaké zaměstnání mají rodiče dětí, navštěvující mateřskou školu. 36 % matek je na mateřských dovolených, 44 % pracuje ve státní sféře, 12 % podniká nebo pracuje v soukromé firmě a 8 % je nezaměstnaných.

64 % mužů má zaměstnání ve státní sféře, 24 % jsou osoby výdělečně činné, 8 % mužů je nezaměstnaných a jeden muž je na mateřské dovolené. V současné době je možnost mateřské dovolené i pro otce. Podle zákoníku práce má nárok na mateřskou dovolenou od sedmého týdne od narození dítěte.

7. Kdy chodí Vaše dítě z MŠ domů?

Tabulka č. 7 - Odchod z MŠ domů

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
po obědě	6	24
po odpolední svačině	18	72
jak kdy	1	4

Odpovědi na tuto otázku vedly ke zjištění, že 74 % dětí vyzvedávají rodiče z mateřské školy až po odpolední svačině. 24 % dětí chodí domů po obědě. Jeden rodič uvedl, že vyzvedávají dítě podle potřeby - někdy po obědě, někdy po odpolední svačině. Provoz mateřské školy je od 7:00 do 16:00. Z uvedených 74 % dětí, které chodí domů po odpolední svačině, je většina dětí, které mají maminku na mateřské dovolené.

8. Co Vaše dítě obvykle dělá po příchodu z MŠ?

Tabulka č. 8 - Činnosti doma

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
volná hra, pobyt venku	24	96
počítačové hry	2	8
televize	8	32
návštěva u prarodičů	6	24
zájmový kroužek	15	60
domácí povinnosti	8	32
jiné (spánek, jídlo)	3	12

U tohoto typu otázky měli rodiče možnost více voleb odpovědí. Otázku jsem vyhodnotila otevřeným kódováním. Vytvořila jsem dílčí kategorie, ke kterým jsem podle frekvence doplnila odpovědi. Že si děti volně po příchodu hrají, odpovědělo 96 % rodičů, 60 % dětí navštěvuje zájmový kroužek, 32 % dětí sleduje televizi a procentuálně stejně mají i domácí povinnosti, 24 % dětí je u svých prarodičů z důvodu hlídání. 12 % rodičů odpovědělo, že po příchodu domů jdou děti spát, nebo jíst. 8 % dětí hraje počítačové hry. Z vyhodnocení vyplývá, že na druhém místě činnosti po příchodu domů je televize.

9. Jak trávíte s dítětem volný čas ve všední den?

Tabulka č. 9 - Volný čas ve všední den

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
hra	19	76
sledování televize	10	40
společné sportování	5	20
procházky, výlety	17	68
čtení pohádek, povídání	14	56
nemají společné chvíle	0	0
jinak	1	4

Z tabulky č. 9 je patrné, že děti mají se svými rodiči společné chvíle. Otázku jsem řešila otevřeným kódováním. Nejčastěji zvolenou odpovědí byla hra s dítětem, jak odpovědělo devatenáct rodičů. Hned za hrou se řadí procházky a výlety, což uvedlo sedmáct rodičů. Čtrnáct rodičů si s dětmi povídá a vypráví jim pohádky. Deset rodičů sleduje s dětmi televizi a pět rodičů s nimi sportuje. Jeden rodič zvolil možnost jiné, avšak neuvedl jak.

10. Co děláte s dětmi o víkendech?

Tabulka č. 10 - Volný čas o víkendech

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
hry	17	68
sledování televize	11	44
výlety, kino	14	56
návštěvy u příbuzných	16	64
společná práce	15	60
jiné	0	0

Jak rodiče tráví víkendy se svými dětmi, zjišťovala otázka č. 10. Otázka je řešena formou otevřeného kódování. Na prvních místech jsou uváděné společné hry, návštěvy u příbuzných a známých a společná práce. Dále jsou tu výlety, návštěva divadla, kina, sle-

dování televize. Každá volná chvíle s dítětem je pro soužití v rodině a zejména pro výchovu velmi podstatná. Většina rodičů nemá během týdne dostatek volného času na své děti, a tak by jej měli trávit alespoň o víkendu. Z tohoto zjištění vyplývá, že se dotazovaní rodiče dětem o víkendu věnují a snaží se jim vynahradiť nedostatek času během týdne.

11. Navštěvuje Vaše dítě zájmové kroužky?

Tabulka č. 11 - Zájmový kroužek

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
ano	15	60
ne	10	40

Otázka měla za úkol zjistit, jestli děti předškolního věku navštěvují zájmové kroužky, případně jaké. Tabulka č. 11 zaznamenala patnáct odpovědí, kdy děti kroužek navštěvují. Rodiče těchto dětí uváděli následující zájmové kroužky: cvičení, tělovýchova - sedm rodičů, tanečky - tři rodiče, mažoretky - jeden rodič, balet - jeden rodič, tenis - jeden rodič, fotbal - jeden rodič, angličtina- jeden rodič. Deset rodičů odpovědělo, že jejich dítě zájmový kroužek nenavštěvuje a to z důvodu věku. Napsali, že až bude dítě starší, určitě bude zájmové kroužky navštěvovat.

12. Z jakého důvodu chodí Vaše dítě do zájmového kroužku?

Tabulkač. 12 - Důvod návštěvy zájmového kroužku

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
z vlastní iniciativy	6	40
kroužek vybral rodič	7	46,67
jiné (chodí kamarád)	2	13,3

Tato otázka zjišťovala, proč se děti účastní zájmových kroužků. Sedm rodičů dětem zájmový kroužek vybralo a šest dětí jej navštěvuje dobrovolně, na vlastní přání. Dvě děti chodí do zájmového kroužku společně se svým vrstevníkem, kamarádem. Podle mého názoru je důležité nechat dětem možnost volby, zda chtějí už v tomto věku navštěvovat zájmový kroužek.

13. Kdo doprovází Vaše dítě na zájmové kroužky?

Tabulka č. 13 - Doprovod na zájmové kroužky

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
rodič	13	86,67
prarodič	2	13,3
starší sourozenec	0	0
jiný	0	0

V této otázce doprovází děti na zájmové kroužky většinou rodič. Ukazuje to tabulka č. 13, kde 86,67 % rodičů zvolilo tuto odpověď. Ve dvou případech dělá doprovod dítěti prarodič. Myslím si, že je to z důvodu vyzvedávání dítěte z mateřské školy a následného odpoledního programu. Je velice pěkné, že rodiče tráví volný čas společně s dítětem a podporují ho v zájmovém kroužku.

H 3 „Většina rodin u dětí předškolního věku má styl výchovy demokratický s prvky autokratického.“**14. Jaký je styl Vaší výchovy?**

Tabulka č. 14 - Styl/způsob výchovy

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
autoritativní/autokratický	4	16
liberální	1	4
demokratický/integrační	19	76
demokratický s autokratickým	1	4

Na tuto otázku rodiče odpovídali následovně: více než tři čtvrtiny rodičů, tedy 76 %, uvedlo, že má styl výchovy převážně demokratický. Dítě má možnost volby, může projevit svoji vůli, ale jsou i stanovené určité hranice a společně dohodnutá pravidla, která se musí dodržovat a rodiči kontrolovat. Jeden rodič uvedl možnost liberálního stylu, tedy volné výchovy. V zájmu všeho je dítě = pedocentrismus. Dítě nemá žádné povinnosti.

U čtyř rodin převažuje styl autokratický, tedy jasná pravidla, striktní dodržování, příkazy a tresty. Jeden rodič uvedl kombinaci demokratického s autokratickým stylem.

15. Ve výchově dítěte se s partnerem:

Tabulka č. 15 - Shoda ve výchově s partnerem

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
vždy shodují	6	24
převážně shodují	17	68
převážně neshodují	2	8
nikdy se neshodují	0	0

Z uvedených odpovědí vyplývá, že více jak polovina rodičů se na výchově dítěte shoduje. Dítě je vychováno určitým způsobem a to stejně oběma rodiči. U šesti rodičů se dokonce shodují pokaždé. Dva rodiče uvedli, že se ve výchově svého dítěte převážně neshodují.

16. Vymezili jste pravidla chování společně se svým dítětem?

Tabulka č. 16 - Vymezená pravidla chování

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
ano	21	84
ne	4	16

Naprostá většina rodičů vymezila pravidla chování společně se svým dítětem. V každé rodině by měly být nastavené normy chování, které děti přijímají za své. Myslím si, že v zájmu všech rodičů je mít slušně vychované dítě. Tabulka č. 16 to potvrzuje.

17. Jak jste důslední ve svých požadavcích a nastavených pravidlech, hranicích chování u Vašeho dítěte?

Tabulka č. 17 - Důslednost

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
1	1	4
2	13	52
3	8	32
4	3	12
5	0	0

V následující otázce měli rodiče vyznačit na číselné škále, jak jsou důslední ve svých požadavcích. Číslo 1 bylo striktně důsledný a číslo 5 zcela nedůsledný. Nejpočetnější byla odpověď 2, což udalo 52 % rodičů. Podle odpovědí je vidět, že všeobecný předpoklad nastavených hranic a jejich dodržování se potvrdil. Striktní důslednost označil číslem 1 jeden rodič. Osm rodičů uvedlo, že jejich důslednost je průměrná.

18. Změnili byste něco na svém způsobu výchovy?

Tabulka č. 18 - Změny ve způsobu výchovy

Kritérium	Počet	Vyjádření v %
ano	9	36
ne	16	64

Na otázku, zda by rodiče něco změnili na svém způsobu výchovy, odpověděli všichni rodiče. Rodičů, kteří by nic neměnili, bylo 64 % a 36 % rodičů by způsob výchovy změnili. Tito rodiče uváděli následující změny: důslednost - tři rodiče, více času na dítě - jeden rodič, jednotná výchova - jeden rodič, více přísnosti - jeden rodič, přílišná přísnost, měla bych zvolnit - jeden rodič.

5.3 Vyhodnocení rozhovoru s učitelkou MŠ

Po uskutečněném rozhovoru s učitelkou mateřské školy v Maršově jsem následně rozhovor přepsala. Doslovný přepis uvádím v příloze č. 2. Rozhovorem s učitelkou jsem chtěla zjistit, jaké budou její odpovědi na otázky při porovnání s dotazovanými rodiči a především mě zajímal její názor na soudobou rodinu a výchovu dětí z pozice učitelky. Závěry z šetření rozhovoru jsou následující. Z konverzace jsem se dozvěděla, že nejmladší dítě, které navštěvuje mateřskou školu Maršov, je staré dva roky a jeden měsíc. Děti odchází ze „školky“ nejčastěji kolem půl čtvrté. Prý je to z toho důvodu, že děti po odpočinku v noclehárně svačí a potom si jdou ještě chvíli hrát. Nejčastěji je vyzvedávají jejich rodiče. Když nemohou rodiče, tak jsou to prarodiče dítěte, výjimečně kamarádi. Pokud dítě nevyzvedává rodič, učitelky mohou dítě vydat pouze se souhlasem rodičů o vyzvedávání dětí z MŠ. Paní učitelka mi zdůraznila, že rodiče spolupracují s mateřskou školou, zajímají se o nové informace a o vývoj svých dětí. Návštěvnost třídních schůzek a dalších školních akcí je prý využívána maximálně. Další otázky byly směřovány na činnosti, které děti doma dělají. Ve zmiňované mateřské škole je zavedený tzv. komunikativní kruh, ve kterém si děti s učitelkou povídají. Odpovědi na otázku: „Co dělám doma po příchodu z mateřské školy?“ byly následující: hra doma nebo venku, někteří sledují televizi nebo jsou na počítači. Když jsem se zeptala, jestli se v MŠ vyskytují děti, které navštěvují nějaký zájmový kroužek, bylo mi odpovězeno, že některé děti ano. Nejčastěji jsou to prý tyto zájmové kroužky: mažoretky, cvičení a anglický kroužek. Učitelka mi následně vyjádřila názor na zájmové kroužky. Podle ní by mělo dítě chodit do takového kroužku, který ho baví. Další otázka byla směřována k rodičům, tedy kolik je v mateřské škole rodičů na mateřských či rodičovských dovolených. Podle učitelčiných záznamů jich je deset. Odpověď odpovídá i výsledkům v dotaznících. Na otázku, zda se výchova dětí zhoršuje, nebo zlepšuje, odpověděla, že výchova zůstává stejná, že zhoršení nepozoruje. Rodiče mají možnost oslovit učitelku, pokud se vyskytnou problémy, se kterými si nevědí rady. Učitelky rády poradí či pomohou. A jaký převládá výchovný styl rodičů, z pohledu učitelky? Prý je to tak půl na půl. Nejčastěji je to však demokratický styl, který je podle učitelky správný. Pak prý hned následuje liberální. S autoritativním způsobem výchovy se nesetkala. Uvedla, že se vyskytují i kombinace výchovných stylů, nejčastěji demokratický s prvky autoritativního.

5.4 Diskuze

Pro ověření hypotézy č. 1 jsem vybrala otázky č. 1, 2, 3 a 4. Více jak polovina žen, 56 % čekalo první dítě do 25 let. Ve vyšším věku, tedy nad 35 let se vyskytly pouze dvě ženy. U mužů se posunula věková kategorie, a to do 30 let, kterých bylo 56 %. 4 muži získali poprvé roli otce ve 35 a více letech. Naprostá většina dotazovaných rodičů uvedla, že těhotenství bylo plánované. Jedna žena uvedla, že těhotenství odkládala z důvodu kariéry. Většina dotazovaných rodin, celých 84 % má v současné době dvě děti. Z výše uvedených výsledků tohoto výzkumu musím vyvrátit první hypotézu.

H 1 „V současné době je mnoho rodin, které mají první dítě ve vysokém věku a to zejména z důvodu kariéry.“ Tato hypotéza byla z výsledků výzkumu výše uvedených respondentů vyvrácena.

Pro ověření druhé hypotézy jsem zvolila následující otázky: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 a 13. 72 % dotazovaných rodičů dává své dítě do mateřské školy od 3 let. Zákon o předškolním vzdělávání rodičům umožňuje dávat dítě do mateřské školy už od dvou let a v uváděné mateřské škole toho využívá 8 % dětí. Na mateřské či rodičovské dovolené je deset rodičů, z toho jeden otec. Ve větším případě chodí děti domů až po odpolední svačince, pouze 6 dětí chodí domů po obědě. Následné činnosti doma jsou v 96 % volná hra nebo pobyt venku, 60 % dětí navštěvuje zájmový kroužek, 32 % dětí má domácí povinnosti nebo se dívají na televizi. Z výsledků, jak tráví volný čas rodiče s dětmi ve všední dny je patrné, že se rodiče dětem snaží věnovat. Prvním místem obsazuje hra se 76 %, dále procházky a výlety, četba pohádek a společné povídání. O víkendu si rodiče s dětmi hrají nebo navštěvují své příbuzné a známé. Někteří společně pracují a 56 % rodičů jezdí s dětmi na výlety. Zájmové kroužky navštěvuje patnáct dětí. Rodiče, jejich děti kroužek nenavštěvují, uvedli, že jsou na to ještě moc malé. Až budou starší, určitě budou zájmové kroužky využívat. Důvod, proč dítě navštěvuje zájmový kroužek je jednoznačný - je potřeba dítě nějak zaměstnat, když je rodič v práci nebo má domácí povinnosti. Z patnácti dětí je jich sedm, kterým kroužek vybral rodič. Myslím si, že by dítě mělo chodit do zájmového kroužku, který si sám vybere a který ho především baví. Tento názor sdílí i učitelka mateřské školy. Šest dětí jej navštěvuje z vlastní iniciativy. Po rozhovoru s učitelkou je patrné, že děti zájmové kroužky baví a svoji radost a zážitky vypráví ostatním kamarádům v mateřské škole.

Na zájmové kroužky je doprovází především rodiče. Nedá se jednoznačně říci, zda se druhá hypotéza potvrdila či ne.

H 2 „Řada rodin nemá na své děti čas, a proto je zásobuje mnoha zájmovými kroužky, o které děti mnohdy nestojí.“ Tato hypotéza nebyla jednoznačně vyřešena. Nedokáží ji potvrdit ani vyvrátit. Řešení je asi takové, že někteří rodiče se dětem věnují dostatečně a někteří na ně bohužel nemají dostatek času, což je důvod dnešní „hektické“ doby.

Třetí hypotézu jsem ověřovala pomocí otázek 14, 15, 16, 17 a 18. V otázce způsobu výchovy převládá styl demokratický, jak uvedlo 76 % rodičů. Čtyři dotazované rodiny uvedly, že mají styl výchovy převážně autoritativní. Z pohledu učitelky převažuje styl demokratický. Jestliže chceme, abychom dítě vychovávali správně, je na místě, aby se rodiče na výchově shodovali. Ve výše uvedeném šetření je 68 % rodičů, kteří se ve výchově převážně shodují, pouze malé procento se převážně neshoduje. I učitelka v rozhovoru uvedla, že by rodiče měli stanovit nějaká pravidla, která by měla být dodržována. *„Je třeba dítě dobře poznat - skutečně dobře! A pak své výchovné působení včetně odměn a trestů zaměřovat individuálně vzhledem k jeho osobnosti.“* (Matějček 1994, s. 53 - 54). Dodržování smluvených pravidel a důslednost rodičů je u 52 %. Rodiče také odpovídali, zda by chtěli něco změnit na svém způsobu výchovy. Z výsledků vyplývá, že 64 % rodičů je se svým stylem výchovy spokojeno. 36 % rodičů uvedlo, že by měli mít více času na své děti, že by měli mít jednotnou výchovu a měli by být důslednější. Poslední hypotéza se tedy potvrdila.

H 3 „Většina rodin u dětí předškolního věku má styl výchovy demokratický s prvky autokratického.“ Uvedená hypotéza byla na základě výsledků výše uvedených účastníků potvrzena.

ZÁVĚR

Cíl této bakalářské práce, která měla za úkol zjistit, jaký převládá v současné době výchovný styl a jaký je přístup rodičů k výchově, byl splněn. Bylo potvrzeno, že převažuje styl demokratický s prvky autokratického. Tento styl je pro samotnou výchovu ideální. Dítě má možnost volby, může projevit svoji vůli. Společně s dítětem jsou stanovená dohodnutá pravidla a určité hranice a mantinely chování. Rodiče by měli dohodnutá pravidla kontrolovat. V šetření se vyskytly i některé rodiny, u kterých převládá styl autoritativní. Podle mého názoru by měla existovat kombinace těchto dvou stylů, tedy demokratického s autoritativním. Dítě by mělo vědět, že dohodnutá pravidla se nesmí porušovat, jinak za ně hrozí smluvený trest. Jestliže se dítě nevhodně chová a zaslouhuje trest, měl by to být trest pro něj srozumitelný. „*Dobře může potrestat dítě jenom ten, kdo je má rád.*“ (Matějček 1994, s. 46) Nesmíme zapomenout na to, že ve výchově nejde pouze trestat. Rodiče by měli umět dítě pochválit a ocenit za každý dobrý skutek.

Zda mají rodiče na své děti čas, nebylo jasně vyřešeno. V mém šetření se vyskytly rodiny, které mají na své dítě dostatek času, hrají si s ním a povídají, ale i rodiny, které mnoho času na své děti nemají a proto děti navštěvují zájmové kroužky či sledují televizi. Je jasné, že v dnešní „uspěchané“ době je těžké najít si volnou chvíli. Avšak pro výchovu svých dětí je to to nejdůležitější. Rodiče přece zodpovídají za výchovu svých dětí. Čas běží rychle, děti rostou „jako z vody“ a to, co neuděláme hned, neuděláme nikdy. Výchova nejde zpětně vrátit. Je potřeba si uvědomit, že děti rodiče potřebují a vyžadují. To stejné funguje i naopak - rodiče potřebují děti, protože právě ony je naplňují a dodávají jim potřebnou „hnací“ sílu.

Otázkou však zůstává, v jakém věku založit rodinu. Ideální věk pro prvního potomka je podle současných studií mezi 20 - 30 lety. MUDr. Petr Velebil, řekl: „že nejnižší úmrtnost dětí při porodu je u žen mezi 25. – 29. rokem věku“. Ve výzkumu dotazovaných rodičů bylo zjištěno, že se rodina nejčastěji zakládá u žen do 25 let, u mužů do 30 let. Tímto bylo vyvráceno, že se rodiny zakládají ve vysokém věku, především z důvodu zvyšující se kariéry. Nad 35 let se v mém výzkumu vyskytly dvě ženy, z nichž jedna uvedla důvod kariéry, druhá nenalezení vhodného partnera.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Občanský zákoník (Zákon č. 89/2012 Sb.)
2. Úmluva OSN o právech dítěte (Zákon č. 104/1991 Sb.)
3. Vyhláška č.14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání
4. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Zákon č. 564/2004 Sb.)
5. Zákon o rodině (Zákon č. 94/1963 Sb.), v platném znění
6. ADAMOVIČ, L. DUDÁK, V. VENTURA, V. *Základy společenských věd, základy filosofie, etiky*. Praha:Fortuna, 2004, 149 s. ISBN 80-7168-905-X.
7. ALDORT, N. *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Praha: Práh, 2010, 227 s. ISBN 978- 80- 7252- 287-3.
8. BORECKÁ, L. PAZDEROVÁ, L. SEDLÁKOVÁ, H. *Ze školy do Evropy*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2002, 89 s. ISBN 1081-235-2002.
9. ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchova*. Praha: ISV- nakladatelství, 1996, 302 s. ISBN 80-85866-15-3.
10. GILLERNOVÁ, I. BURIÁNEK, J. *Základy společenských věd, základy psychologie, sociologie*. Praha: Fortuna, 2004, 157 s. ISBN 80-7168-749-9.
11. HAUSER, U. *Rodiče potřebují hranice*. Praha: Portál, 2012, 176 s. ISBN 978-80-262-0064-2.
12. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
13. HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 211 s. ISBN nevedeno.
14. HORKÁ, H. SYSLOVÁ, Z. *Studie k předškolní pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 121 s. ISBN 978-80-210-5467-7.
15. KRAUS, B. JŮZL, M. TANNENBERGEROVÁ, M. *Teorie výchovy*. Brno:Institut mezioborových studií, 2011, 91 s. ISBN 978-80-87182-04-8.
16. KRAUS, B. SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*.Brno:Institut mezioborových studií, 2009, 63 s. ISBN nevedeno
17. MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1974, 199 s. ISBN nevedeno.

18. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 2007, 108 s. ISBN 978- 80- 7367- 272- 0.
19. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978- 80- 7367- 325- 3.
20. MATĚJČEK, Z. DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
21. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80- 85282-83-6.
22. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém*. Praha: Portál, 2007, 109 s. ISBN 978- 80- 7367- 270- 6.
23. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
24. MERTIN, V. GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, 247 s. ISBN 978-80-7367-627-8.
25. PRCHAL, J. *Vychováváme děti*. Státní pedagogické nakladatelství, 1970, 192 s. ISBN 14-520-88
26. SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. Brno, 2004, 206 s. ISBN 80- 7315-077-8.
27. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.
28. STŘELEČEK, S. a kol. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, 1992, 157 s. ISBN 80- 85298-84-8.
29. ŠVIGOVÁ, M. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967, 155 s. ISBN neuvedeno
30. TOMÁŠEK KARDINÁL, F. *Pedagogika*. Brno: Nakladatelství Tomáše Krupičky Nibowaka, 1992, 352 s. ISBN 80-901294-0-4.
31. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2010, 356 s. ISBN 978-80-246-0841-9.
32. VANČUROVÁ/FRAGNEROVÁ, E. *Psychologie předškolního dítěte a jeho výchova v rodině*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1969, 213 s. ISBN 08-045-64.

Internetové zdroje:

1. MIKUŠ, Marek. Společnost Člověk v tísní. Podpora sociálně – integračních politik a služeb [online]. 2005-2008, [cit. 11. 2. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.epolis.cz/page.php?location=&menu=first&id=28&idNotion=23>
2. SVOBODA, Martin. Citáty slavných osobností [online]. 2007-2014, [cit. 19. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://citaty.net/autori/immanuel-kant/?page=2>, <http://citaty.net/autori/franz-kafka/>
3. MAZANCOVÁ, Michaela. Baby web [online]. 19. 3. 2009, [cit. 1. 2. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.babyweb.cz/au-pair-u-nas-doma>
4. PROFI AUPAIR [online]. 2007, [cit. 8. 2. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.profiaupair.cz/uzitecne-info-rodina.html#kdo>
5. DŮM DĚTÍ A MLÁDEŽE TIŠNOV [online]. 1999, [cit. 12. 2. 2014]. Dostupné na WWW: http://www.ddm-tisnov.cz/?page_id=38
6. PORTÁL, s. r. o. [online]. 2005-2012, [cit. 12. 2. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=1885>
7. VESELÝ, Petr. Novinky. cz [online]. 2003- 2014, [cit. 18. 3. 2014]. Dostupné na WWW: <http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/76780-v-kolika-letech-je-nejlepsi-mit-dite.html>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 – Moje rodina

Obrázek č. 2 – Moje rodina

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1a: První dítě - ženy	39
Tabulka č. 1b: První dítě - muži	39
Tabulka č. 2: Těhotenství	40
Tabulka č. 3: Dítě ve vyšším věku	40
Tabulka č. 4: Počet dětí	41
Tabulka č. 5: Nástup do MŠ	41
Tabulka č. 6a: Zaměstnání - ženy	42
Tabulka č. 6b: Zaměstnání - muži	42
Tabulka č. 7: Odchod z MŠ domů	42
Tabulka č. 8: Činnosti doma	43
Tabulka č. 9: Volný čas ve všední den	43
Tabulka č. 10: Volný čas o víkendech	44
Tabulka č. 11: Zájmový kroužek	44
Tabulka č. 12: Důvod návštěvy zájmového kroužku	45
Tabulka č. 13: Doprovod na zájmové kroužky	45
Tabulka č. 14: Styl/způsob výchovy	46
Tabulka č. 15: Shoda ve výchově s partnerem	46
Tabulka č. 16: Vymezená pravidla chování	47
Tabulka č. 17: Důslednost	47
Tabulka č. 18: Změny ve způsobu výchovy	47

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 Dotazník pro rodiče – Současná rodina a výchova dětí předškolního věku
- Příloha č. 2 Rozhovor s učitelkou MŠ

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK - SOUČASNÁ RODINA A VÝCHOVA DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Vážení rodiče,

chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který je součástí výzkumu mé bakalářské práce na téma: „Současná rodina a výchova dětí předškolního věku“. Dotazník je čistě anonymní a data budou použita pouze pro účely bakalářské práce. Tento výzkum slouží ke zjištění, jaký styl výchovy se v současné době upřednostňuje a jak tráví volný čas Vaše dítě. Vyplnění dotazníku Vám nezabere více jak 15 minut. Děkuji za Vaši ochotu a pomoc.

1. V jaké věkové kategorii jste čekali první dítě?

žena	muž
a) do 20 let	a) do 20 let
b) do 25 let	b) do 25 let
c) do 30 let	c) do 30 let
d) do 35 let	d) do 35 let
e) do 40 let	e) do 40 let
f) nad 40 let	f) nad 40 let

2. Bylo těhotenství plánované?

- a) ano
- b) ne

3. Pokud jste měla dítě ve vyšším věku, bylo to z důvodu: (vyšší věk: nad 30 let)

- a) kariéry
- b) kvůli problémům s otěhotněním
- c) nedostatku financí
- d) kvůli nezabezpečení rodiny
- e) jiný důvod .....

4. Kolik máte v současné době dětí?

.....

*Při dalších otázkách se budeme zaměřovat pouze na dítě, které navštěvuje MŠ
(tedy na dítě předškolního věku).*

5. Od jakého věku navštěvuje Vaše dítě MŠ?

- a) od 2 let
- b) od 3 let
- c) od 4 let
- d) od 5 let
- e) od 6 let

6. Jaké je vaše zaměstnání?

žena	muž
a) mateřská dovolená	a) mateřská dovolená
b) státní sféra	b) státní sféra
c) OSVČ	c) OSVČ
d) Úřad práce	d) Úřad práce

7. Kdy chodí Vaše dítě z MŠ domů?

- a) po obědě
- b) po odpolední svačině

8. Co Vaše dítě obvykle dělá po příchodu z MŠ? (můžete uvést více možností)

- a) volná hra, pobyt venku
- b) počítačové hry
- c) televize
- d) návštěva u prarodičů z důvodu hlídání
- e) zájmový kroužek
- f) domácí povinnosti (úklid pokojíčku, pomoc rodičům ...)
- g) jiné .....

9. Jak trávíte s dítětem volný čas ve všední den? (můžete uvést více možností)

- a) hrou
- b) sledováním televize
- c) společným sportováním
- d) procházkami, výlety, návštěvami
- e) čtením pohádek, povídaním
- f) nemáme společné chvíle
- g) jinak .....

10. Co děláte s dětmi o víkendech? (můžete uvést více možností)

- a) hry, povídání si
- b) sledování televize
- c) výlety, kino
- d) návštěvy u příbuzných
- e) společná práce
- f) jiné .....

11. Navštěvuje Vaše dítě zájmové kroužky?

- a) ano, jaké .....
- b) ne

12. Z jakého důvodu chodí Vaše dítě do zájmového kroužku?

- a) z vlastní iniciativy
- b) kroužek vybral rodič
- c) jiné.....

13. Kdo doprovází Vaše dítě na zájmové kroužky?

- a) já, rodič
- b) prarodič
- c) starší sourozenec
- d) jiný.....

14. Jaký je styl Vaší výchovy?

- a) převážně autoritativní/ autokratický (*příkazy a tresty, jasná pravidla, striktní dodržování*)
- b) převážně liberální (*slabé vedení, žádné požadavky na dítě, volná výchova= pedocentrismus*)
- c) převážně demokratický/ integrační (*dítě má možnost volby, projevit svoji vůli, avšak jsou stanovené určité hranice a společně dohodnutá pravidla*)

15. Ve výchově dítěte se s partnerem:

- a) vždy shodujeme
- b) převážně shodujeme
- c) převážně neshodujeme
- d) nikdy se neshodujeme

16. Vymezili jste pravidla chování společně se svým dítětem?

- a) ano
- b) ne

17. Jak jste důslední ve svých požadavcích a nastavených pravidlech, hranicích chování u Vašeho dítěte? (Označte na škále Vaši důslednost, kdy 1 znamená striktně důsledný a 5 zcela nedůsledný.)

1   2   3   4   5

18. Změnili byste něco na svém způsobu výchovy? (Pokud ano, uveďte co.)

- a) ano.....
- b) ne

Velice Vám děkuji za Vaši ochotu a čas, který jste věnovali při vyplnění tohoto dotazníku.

Zita Sojková

PŘÍLOHA P 2: ROZHOVOR S UČITELKOU MŠ

T: tazatel

R: respondent

T: Dobrý den paní učitelko. Velice Vám děkuji, že jste si na mě udělala čas. Připravila jsem si pro Vás několik otázek. Vaše odpovědi si budu psát do poznámkového sešitu. Souhlasíte s tím?

R: Dobrý den, paní Sojková. Pokusím se Vám vše zodpovědět.

T: Na úvod bych se chtěla zeptat, jaká je délka Vaší praxe v mateřské škole?

R: Pracuji v mateřské škole od roku 1999, mezitím jsem byla doma na mateřské dovolené. Tedy praxi v mateřské škole mám 11 let.

T: Moje bakalářská práce je orientovaná na současnou rodinu a výchovu dětí předškolního věku. Otázky budou tedy zaměřeny na rodiče, jejich děti a spolupráci s mateřskou školou. Zajímalo by mě, jaké je nejmladší dítě navštěvující Vaši mateřskou školu?

R: Při nástupu do mateřské školy bylo v září nejmladší dítě staré dva roky a jeden měsíc.

T: V kolik hodin si rodiče svoje děti nejčastěji vyzvedávají?

R: Nebývá pravidlem přesná doba, ale nejčastěji je to po třetí hodině. V podstatě, je to dáno i tím, že děti ve dvě hodiny svačí a pak si ještě chvíli hrají. Takže rodiče tak nejčastěji chodí v 15:20 hod.

T: Dále by mě zajímalo, kdo většinou dítě z mateřské školy vyzvedává?

R: Nejčastěji to bývají rodiče. Pokud rodič pracuje na směny, přichází pro dítě babičky, méně dědečci, popřípadě známí, kteří ovšem mají podepsaný souhlas s vyzvedáváním dítěte.

T: V mateřské škole se alespoň 2x ročně pořádají třídní schůzky. Zúčastňují se všichni rodiče třídních schůzek, školních besídek, popř. jiných školních akcí?

R: Musím říct, že návštěvnost těchto „akcí“ je velmi hojná a rodiče se rádi přijdou podívat, co jejich děti umí, něco si vyrobit s dětmi při dílničkách a na schůzkách se dozvědět nové a důležité informace.

T: Když si povídáte s dětmi, zajímalo by mě, co Vám nejčastěji odpovídají na otázku: „Co dělám doma po příchodu z mateřské školy?“

R: V komunikativním kruhu si povídáme, o tom, o čem chtějí děti mluvit. V pondělí většinou nastane otázka, co dělaly o víkendu. Děti hovoří o tom, co je baví, co je pro ně důležité. V případě Vaší otázky jde zejména o odpovědi typu: hrají si doma nebo venku, někteří sledují televizi nebo jsou na počítači.

T: Další moje otázka je, zda si s dětmi povídáte o zájmových kroužcích? Jaký zájmový kroužek je v mateřské škole aktuální?

R: Tato otázka vlastně souvisí s tím, na co jste se ptala před chvílí. Často mi děti říkají, co je baví, hovoříme o tom. V naší mateřské škole přímo zájmové kroužky nemáme, ale děti navštěvují různé kroužky s rodiči v okolí. Nejčastěji jsou to mažoretky u holčiček, u chlapců chodí dva na cvičení. Jedna holčička navštěvuje kroužek angličtiny.

T: Proč děti vůbec chodí do zájmového kroužku? Svěřovaly se?

R: Myslím si, že dítě by mělo chodit do zájmového kroužku jen v případě, že je to baví. Jinak by to nemělo ani cenu, byly by pak přetěžovány. Ale většinou je to opravdu baví a těší se tam a druhý den pak kamarádům i nám učitelkám povídají zážitky z kroužků. Ukazují nám někdy, co nového se naučily, rády předvádějí. Rodiče děti rozvíjejí a podporují pohyb.

T: Nyní trochu odbočím od tématu a zeptám se Vás, kolik rodičů je ve Vaší mateřské škole na mateřských či rodičovských dovolených?

R: V současné době je jich deset.

T: A jak hodnotíte současnou výchovu rodičů? Myslíte si, že se zhoršuje, nebo naopak jde k lepšímu?

R: Většina rodičů se dětem věnuje, je to poznat i z toho, že je vozí na zájmové kroužky, podnikají aktivity. Výchova zůstává stejná, zhoršení nepozorují. Pokud se něco děje, s rodiči o tom promluvíme a snažíme se najít důvod a příčinu a hledáme možnosti nápravy.

T: Ještě jedna otázka na závěr. Jaký si myslíte, že převládá v současné době výchovný styl rodičů?

R: Podle mého mínění je to tak půl na půl. Myslím si, že v současné době nemají rodiče moc času. Je to dáno dnešní „uspěchanou“ dobou - spousta práce a povinností. Nejčastěji je zřejmě styl demokratický, kde fungují některá pravidla, co si rodiče dohodli spolu s dítětem a zároveň jsou vymezeny mantinely chování. Myslím si, že je tento styl správný a také ho uznávám, ovšem záleží, jak přesně jsou tyto mantinely nastavené a jak jsou důsledně dodržovány. Pak následuje liberální styl, kdy je výchova úplně uvolněná a zcela bez pravidel. Příčinu bych viděla v tom, že opravdu rodič nemá čas, má spoustu práce, problémů. A autoritativní? Pokud myslíte v naší mateřské škole, je možné, že ho také uplatňuje některá rodina, ale myslím si, že bude tento typ smíšený třeba s demokratickým, kde budou převažovat příkazy a zákazy. Autoritativní ne. Každopádně se snažíme rodičům poradit a vyhovět, pokud nás žádají o radu, co dělat s dítětem, když nastane problém. Anebo si nejsou jisti, jak pokračovat při nějaké situaci a jak ji řešit.

T: Velice Vám děkuji za Váš čas a poskytnutý rozhovor. Přeji Vám plno sil a hodně pedagogického optimismu.

R: Já Vám také velice děkuji a přeji úspěšné ukončení Vašeho studia a doufám, že se třeba někdy potkáme, jako kolegyně v mateřské škole.